

Zorica Mršević autorka

Jovanka Todorović, koordinatorica istraživačkog projekta

Svetlana Janković, anketarka

IT podrška, Nikola Stjelja

Nosilac projekta Geten, Centar za prava LGBTIKA osoba

Finansijska podrška Fondacija za otvoreno društvo

# **STEPEN DRUŠTVENE INTEGRISANOSTI LGBTI POPULACIJE U SRBIJI**

Beograd, jun 2021.

## Sadržaj

PRVA GLAVA.....	4
Uvod.....	4
Polazne osnove, hipoteze i motivacioni momenti.....	4
Instrumenti istraživanja.....	5
Upitnik za opštu populaciju.....	6
Upitnik za samoidentifikovane pripadnice i pripadnike LGBTI populacije.....	6
Uzorak.....	7
Dosadašnja istraživanja socijalne distance prema pripadnicama/pripadnicima LGBT (I) u Srbiji.....	8
2010 – 2020.....	9
Najvažniji nalazi ovog istraživanja - rezime.....	11
Smanjenje socijalne distance.....	11
Nasilje i diskriminacija i dalje predstavljaju najveći problema za LGBTI osobe.....	12
Akteri pozitivnih uticaja na poboljšanje položaja LGBTI osoba.....	12
Najvažnije na polju zakonske regulative za LGBTI osobe.....	13
DRUGA GLAVA – OPŠTA POPULACIJA.....	14
Karakteristike uzorka opšte populacije.....	14
Opšte društvene potrebe.....	14
Ocena društvene situacije LGBTI osoba u Srbiji.....	15
Prava.....	15
Nasilje i diskriminacija.....	15
Materijalna situacija.....	15
Neslaganje većine ispitanih lica iz opšte populacije sa negativnim stavovima o LGBTI osobama...15	
Stepen društvene integrisanosti je veći što je socijalna distanca manja.....	16
Prihvatljivost LGBTI osoba u društvenim i privatnim ulogama i odnosima.....	17
Mera slaganja sa sa pozitivnim stavovima o LGBTI osobama dobijena je kroz prihvatanje sledećih konstatacija:.....	18
Prebivalište ispitanih osoba.....	19
Da u Srbiji pripadnice i pripadnici LGBTI populacije doživljavaju diskriminaciju smatraju po mestima prebivališta:.....	20
Pitanja koja se odnose na prihvatanje ili odbijanje ličnih, privatnih i poslovnih odnosa sa LGBTI osobama a koja ukazuju na stepen integrisanosti.....	21
Ocena važnosti svakog od novih akata javnih politika za unapređenje položaja LGBTI osoba u Srbiji:.....	22
Koja crkva/verska zajednica najviše doprinosi zaštiti i ostvarenju prava LGBTI populacije?.....	22
TABELARNI PRIKAZ ODGOVORA NA PITANJA IZ OPŠTEG UPITNIKA – ODABRANE TABELE.....	23
TREĆA GLAVA - LGBTI POPULACIJA.....	36
Karakteristike uzorka LGBTI.....	36
Lično iskustvo.....	36
Ocena opšte situacije postojanja nasilja, diskriminacije, nebezbednosti LGBTI osoba.....	36
Nedostatak prava.....	38
Osećaj isključenosti.....	38
Promene nabolje.....	39
Šta/ko utiče na poboljšanje položaja LGBTI osoba u Srbiji.....	39
Ocene važnost nedavnih zakona i drugih dokumenata javnih politika, postojećih ili u pripremi....	40
Nasilje nad decom i mladim osobama LGBTI pripadnosti.....	40
Slučajevi nasilja nad decom i mladim osobama LGBTI pripadnosti.....	41
Roditelji i porodice LGBTI dece i mladih.....	44
ODABRANE TABELE OBRAĐENIH PODATAKA IZ UPITNIKA ZA LGBTI OSOBE.....	46

ČETVRTA GLAVA - ZAKLJUČAK.....	48
Zaključak: pravci poboljšanja.....	48
Pravci.....	48
Dosadašnje pozitivne promene.....	50
Conclusion: directions for improvement.....	51
Directions.....	51
Positive changes to the moment.....	52

# PRVA GLAVA

## Uvod

U organizaciji Getena, Centra za prava LGBTIKA osoba, sprovedeno je istraživanje **Stepen društvene integrisanosti LGBT+ populacije u Srbiji**. Istraživanje je podržala Fondacija za otvoreno društvo. Intervjuisanje putem online upitnika i putem direktnog ličnog kontakta je obavljeno od 1. februara do 30. aprila 2021. godine, preliminarna obrada podataka završena je do sredine juna a prvo javno prezentiranje rezultata istraživanja obavljeno je u Medija centru u Beogradu 29. juna što je naišlo da pozitivan prijem kako predstavnica/predstavnik medija, tako i LGBTI zajednice i opšte javnosti.

Fokus istraživanja je na društvenoj integrisanosti LGBTI osoba a ne na postojanje društvene distance. Zato je primarni cilj istraživanja bio utvrđivanje stepena socijalne integrisanosti LGBTI osoba, kroz sagledavanje postojećih izazova, ali i uticaja niza momenata za koje se pretpostavljalo da su mogli ili/i da mogu imaju kapacitet poboljšanja socijalne integrisanosti te populacije: npr. drugi mandat premijerke otvorene lezbejke, redovno održavanje prajd marševa u Beogradu, Merlinka festivala, kontinuirano funkcionisanje Prajd info centra u centru Beograda još od 2018., kao i aktivnosti niza organizacija civilnog društva koje se bave ljudskim pravima LGBTI populacije.

Ovo istraživanje je bilo inspirisano primenjenim istraživačkim, metodološkim pristupom i orijentaciji na ljudska manjinska prava, sa istraživanjem beogradskog Instituta društvenih nauka „Socijalni odnosi između etničkih zajednica u Srbiji“ koje je obavljeno od 27. aprila do 27. maja 2020. i tek bi zajedno prezentirani, srodni rezultati i jednog i drugog istraživanja mogli da omogućе kompletnu sliku postojanja stepena društvene kohezije u srpskom društvu, barijera koje ih ometaju i pristupa koji bi mogli da poboljšaju situaciju.

## ***Polazne osnove, hipoteze i motivacioni momenti***

Osnovno obeležje savremenih društva je postojanje različitih društvenih grupa koje zahtevaju institucionalno priznanje svojih identiteta i ravnopravnost. Ljudska prava kao univerzalna vrednosna kategorija su osnova priznavanja, zaštite i unapređenja svih ljudskih i društvenih identiteta. U zavisnosti od razvijenosti demokratije, utemeljenja vladavine prava i kulture ljudskih prava savremene države su, uz pomoć univerzalnih instrumenta zaštite ljudskih prava, razvile odgovarajuće institucionalne sisteme „upravljanja različitostima“. Očekivani rezultat je postignuta društvena integrisanost kroz različite forme dijaloga, socijalne solidarnosti, tolerisanja različitosti i inkluzije.

U ustavnopravnom sistemu Srbije ljudska prava LGBTI populacije su uglavnom zaštićena u skladu sa međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava. Međutim, uprkos visokim standardima primenjenih u normativnoj zaštiti u vezi sa priznavanjem ovih identiteta postoje ozbiljni problemi u vezi sa njihovom primenom. Izveštaji međunarodnih organizacija, nacionalnih nezavisnih tela, medija i organizacija civilnog društva već niz godina redovno ukazuju na to da situacija u vezi sa

ostvarivanjem ljudskih prava u Srbiji, naročito prava tzv. *nepopularnih manjinskih grupa*, zaostaje za njihovom ustavnopravnom zaštitom, ali i pravnom regulativom statusa i odnosa opšte populacije. Ti izveštaji ukazuju na prisustvo nasilja, na diskriminaciju, marginalizovanje, život u pravnom vakuumu nereguliranih osnovnih ljudskih odnosa, odbacivanje od strane primarne porodice, uz gotovo redovno prisustvo straha za elementarnu egzistenciju, oskudni socijalni kapital, ograničenja obrazovnog, profesionalnog i ekonomskog tipa, iskustva nesolidarnih privatnih i poslovnih odnosa i opšti životni kontekst neizvesnosti.

Često se tvrdi da su predrasude jedna od osnovnih prepreka ravnopravnom tretmanu i uključivanju LGBTI populacije u glavne društvene tokove, npr. obrazovanje, rad i ostvarivanje prava na i iz rada, medije, političku participaciju, kulturu i kreativno stvaralaštvo, pa i ostvarivanje elementarnih, privatnih, porodičnih pravno reguliranih odnosa. Ovo istraživanje je neke od tih predrasuda i stereotipa demistifikovalo ukazujući da nisu baš toliko opšteprihvaćene kako možda mogu da izgledaju na prvi pogled, kao i da postoji trend promena povoljnijih po LGBTI osobe, npr. u vidu smanjivanja socijalne distance.

Zato je jedan od snažnih motivacionih faktora ovog istraživanja bio da se identifikuje i zatim ukaže na postojeći integracioni potencijal društva Srbije u odnosu na raznolikost seksualne orijentacije i rodni identiteta u sastavu stanovništva, a potom i da se utvrde stavovi tih manjina o ostvarivanju svojih ljudskih prava, ocena postojećih trendova posvećenih društvenoj koheziji, kao i da se ukaže na prepreke i izazove koji nisu otklonjeni i koji zahtevaju intervencije promenama u javnim politikama.

## ***Instrumenti istraživanja***

Istraživanje sa baziralo na dva odvojena upitnika, prvi za opštu, većinsku populaciju koji se zasniva na izmenjenoj, unekoliko prilagođenoj Bogardusovoj skali socijalne distance konstruisane za ispitivanje i merenje socijalne distance kroz stepen spremnosti ispitanih osoba da prihvate razne vrste socijalnih interakcija sa pripadnicima ispitivane socijalne grupe. Pored ispitivanja stavova većinske populacije o seksualnim i rodnim manjinama, radi preciznije utvrđivanja stepena njihove integrisanosti i posebno, utvrđivanja mogućih pravaca i aktera poboljšanja, primenjen je drugi upitnik namenjen za manjinsku populaciju samoidentifikovanih LGBTI osoba. Njegova svrha je da se ispitaju njihova lična iskustva kao i njihovi stavovi i ocene o sopstvenom položaju i ostvarivanju prava u Srbiji.

Pitanjima iz oba upitnika prethodio je uvod koji je sadržao objašnjenje da je ovo istraživanje zasnovano na dobrovoljnosti i anonimnosti ispitanica/ka i zaštiti podataka o ličnosti. Ukazano je da je njegov opšti cilj, utvrđivanje stepena društvene integrisanosti i ocena položaja i stepena ostvarenosti prava LGBTI populacije u Republici Srbiji.

Upitnik su popunjavali samo punoletni državljani Republike Srbije. Stavovi mlađih od 18 godina se nisu mogli uzeti u obzir prilikom obrade podataka.<sup>1</sup>

Ni jedan od upotrebljena dva upitnika nije otvarao mogućnost za lične narative ili navođenje konkretnih slučajeva nasilja i diskriminacije LGBTI osoba, jer je istraživačka koncepcija bila

---

<sup>1</sup> Takođe je napomenuto da se svi podaci prikupljaju, obrađuju i čuvaju u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni glasnik RS“, br. 87/2018).

kvantitativnog metodološkog tipa. Smatramo da to tek treba da se uradi u nekom sledećem istraživačkom zahvatu, kao logičkom nastavku ovog, sada okončanog, jer cifarski podaci treba da budu uvek, kada i gde je moguće, praćeni i konkretnim slučajevima. Narativi slučajeva navedeni su u ovoj studiji samo kao ilustracija kvantitativnih nalaza i potiču iz dokumentacije grupa za ljudska prava LGBTI osoba i medija.

### **Upitnik za opštu populaciju**

sadržao je tri osnovne grupe pitanja. Prva grupa pitanja: opšta pitanja (pol, uzrast, stepen obrazovanja, radni status), sopstvena religijska pripadnost, ocena uticaja religijskih zajednica na položaj LGBTI osoba.

Druga, centralna grupa pitanja: ocena situacije i položaja LGBTI osoba kao i stavovi o LGBTI populaciji, spremnost da se sa LGBTI osobama ostvare bliski privatni i poslovni odnosi, prihvatljivost da LGBTI osobe obavljaju razne društvene uloge i političke funkcije, ostvarenost prava LGBTI osoba u Srbiji.

Treća (test) grupa pitanja: ispitivanje stavova ispitanih lica u uzorku koja ukazuju na konzervativizam, desničarsku političku orijentaciju i autoritarnost u ličnim i društvenim odnosima.

### **Upitnik za samoidentifikovane pripadnice i pripadnike LGBTI populacije**

sadržao je pored prve grupe opštih pitanja, isto kao i za opštu populaciju (pol, uzrast, stepen obrazovanja, radni status), i specifične grupe pitanja. Ona se odnose na stepen ostvarenosti sopstvenih prava kao pripadnica/ka LGBTI manjine u Srbiji, lično, životno iskustvo sa diskriminacijom, nasiljem marginalizacijom, izlacijom i isključenošću.

Tražena i merena je ocena uticaja nekih društvenih okolnosti na poboljšanje položaja LGBTI populacije u Srbiji, npr. premijerčina istopolna seksualna orijentacija, redovno održavanje parade ponosa u Beogradu, funkcionisanje Prajd info centra u Beogradu, održavanje Merlinka festivala, aktivnosti organizacija civilnog društva orijentisanih na ljudska prava LGBTI populacije. Ocena uticaja pojedinih domaćih društvenih aktera/institucija, npr. ministarstva, pravosuđa, univerziteta, medija, nezavisnih institucija i sl. Zbirna ocena uticaja pojedinih inostranih aktera sa sedištem u Srbiji, npr. OSCEa, Saveta Evrope, stranih ambasada, međunarodnih organizacija...). Ocenjivan je stepen ostvarenosti ljudskih prava LGBTI populacije u pojedinim zemljama, Evrope, regiona, i onih sa drugih kontinenata. Ocenjivan je i uticaja pojedinih (već usvojenih ili najavljenih) novijih akata javnih politika za unapređenje položaja LGBTI osoba u Srbiji.

## Uzorak

Istraživanje je obuhvatilo iz tzv. opšte populacije 687 punoletnih osoba, 249 muškaraca - 36.2% i znatno više 438 žena (63.8%) kao i 464 punoletnih osoba samoidentifikovanih kao pripadnica/pripadnika LGBTI populacije (među njima nešto više žena 50.1 posto). Opštih i LGBTI ukupno čini uzorak od 1151 osoba.

Uzorak ispitanika je konstruisan tako da zadovoljava ciljeve istraživanja u meri u kojoj je to moguće pod uslovima različitih ograničenja uzrokovanih pandemijom covid 19. Zbog tih uslova odlučeno je da se ispitivanje stavova većine organizuje „na daljinu“, putem upitnika postavljenog na internet i oglašavanjem na društvenim mrežama i u medijima, ali i na osnovu istraživanja „licem u lice“, odnosno putem neposrednog terenskog istraživanja. Anketarka je intervjuisala ispitanika licem u lice da bi kasnije dobijene odgovore unosila u računar. Istraživanje stavova ispitanika pripadnica i pripadnika LGBTI populacije je bilo organizovano na isti način.

Odziv pripadnika LGBTI manjine na poziv da popune upitnik bio je neočekivano veliki, i tokom cele istraživačke faze stalno je brojčano nadmašivao opštu populaciju, tako da je u nekim momentima, moralo da se uspori njihovo intervjuisanje i pojača promovisanje istraživačkog upitnika među opštom populacijom. Uzroke tog entuzijastičnog prihvatanja učešće u istraživanju nalaze se na više strana. Smatramo da svakako treba pomenuti ugled i dosadašnju reputaciju koju organizacija koja nosi ovog istraživanje, Geten, ima u LGBTI zajednici i u društvu šire gledano. Takođe treba pomenuti da se istraživanje vremenski podudarilo sa intenzivnim aktivnostima Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog u radu na nekoliko sistemskih zakona među kojima i onom koji bi po prvi put pravno regulisao istopolnu zajednicu, što je izazvalo ne mala očekivanja zajednica i zainteresovanost društva u celini.

Istraživanje putem interneta ne omogućava potpunu reprezentativnost uzorka zbog postojanja onih koji nemaju pristup internetu, ili nemaju imejl adresu, ili adresa nije javno dostupna na pretraživanim internet domenima. Pored toga, uzorkovanje bazirano na oglašavanju na internetu je u velikoj meri bazirano na samoselekciji, i to prvenstveno onih koji najverovatnije lično poznaju LGBTI osobe i iz tog ili drugog razloga, već imaju prijateljsko držanje prema njima.

Prednosti internet anketiranja, koje je sve više prisutno u istraživanjima društvenih pojava, je da se ovim metodom obezbeđuje anonimnost ispitanika. Kod neposrednog anketiranja dešava se da ispitanici izbegavaju da učestvuju u anketi samo zbog nelagodnosti zbog svojih stavova za koje nisu sigurni da li su „ispravni“, a to utiče na kvalitet odgovora jer mogu da se daju neautentični, pretpostavljeno očekivani, društveno poželjni odgovori. Kod anketiranja metodom licem u lice, jedan od najvećih problema može da bude i kontrola kvaliteta rada anketara i obezbeđenje autentičnosti dobijenih odgovora, pa je izbor kvalitetnog anketara bio jedan od delikatnijih zadataka koji je ovaj istraživački tim uspešno rešio. Takvim izborom je obezbeđeno da su prikupljeni odgovori zaista autentični odgovori ispitanih osoba, da se na njih ni na koji način nije uticalo kao i da je njihova anonimnost do kraja ispoštovana.<sup>2</sup> Kod onlajn anketiranja tog problema nema, jer nema posrednika

---

<sup>2</sup> Poznato je npr da je jedan od ispitanih osoba u Čačku bio i političar, lider Dveri, Boško Obradović, ali se nije moglo saznati ni pravac njegovih odgovora a kamoli detaljniji sadržaj (rečeno na predstavljanju projekta u Medija centru 29 juna).

između ispitanika i zabeleženih odgovora, pa je time neupitno ostvarena anonimnost, autentičnost i iskrenost odgovora.

## ***Dosadašnja istraživanja socijalne distance prema pripadnicama/pripadnicima LGBT (I) u Srbiji***

Ima dosta istraživanja na temu društvenog položaja LGBTI populacije u Srbiji. Oni se redovno obavljaju, kako od strane organizacija civilnog društva tako i nezavisnih institucija, naučno istraživačkih i medijskih aktera. U svima se kontinuirano pokazuje postojanje snažnih negativnih stereotipa i predrasuda kao osnova i kontekstualni okvir značajne socijalne distance prema LGBTI osobama. Tako npr. ranija istraživanja ukazuju da svaki drugi građanin u Srbiji smatra da je homoseksualnost bolest, a svaka deseta osoba veruje da se „pogrešna“ seksualna orijentacija leči premlaćivanjem.<sup>3</sup> Još uvek je veća sramota da je nečije dete gej, nego kriminalac, čak i ubica.<sup>4</sup> Mladi su više puta izrazili svoj stav da je nasilje nad LGBT-om opravdano. LGBT populacija se doživlja kao provokacija i pretnja srpskom društvu. U takvoj društvenoj atmosferi, često se dešava da se žrtve nasilja optužuju da su uzrokovale nasilne ispaide bez ikakvih aktivnosti, samo po svom izgledu i postojanju, što se i to smatra njihovim „provokacijama“.<sup>5</sup>

Dosadašnja istraživanja sva do jednog redovno identifikuju među najdiskriminisanijim grupama stanovništva u Srbiji, upravo LGBT populaciju, zajedno sa Romima, Albancima a od skora i migrantima. Ni jedno od dosadašnjih istraživanja, pre ovog, nije obuhvatilo interseksualne osobe, ograničavajući se na LGBT identitete, bez „I“ kategorije.

Socijalna distanca ukazuje na postojanje netrpeljivosti i hostiliteta prema određenim grupama. Ona nije samo sama po sebi problem ukazujući na postojanje društvenih podela, marginalizaciju i izolaciju onih prema kojima je ta distanca velika, ona je takođe plodno tle za različite vrste diskriminacije, govora mržnje pa i krivičnih dela učinjenih iz mržnje.

Smatrajući da se stanje u Srbiji menja nabolje, možda ne tako brzo kako bismo želeli, odlučili smo se da naše istraživanje ispituje postojanje stepena društvene integrisanosti, ne samo kao viziju željene i očekivane budućnosti, već i kao deo sadašnjosti, što je suprotno od distance.

Radi poređenja sa rezultatima našeg istraživanja navodimo pregled podataka o postojanju socijalne distance u poslednjoj deceniji.

---

<sup>3</sup> Dorđević, K. (2014, 3 maj) Strah treći partner u homoseksualnim vezama, Politika. Dostupno na: <http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Strah-treci-partner-u-homoseksualnim-vezama.lt.html>

<sup>4</sup> Mirković, M. Mikašinović, J. (2013, 31. avgust) Samo jednoj od deset porodica ne smeta što im je dete gej, Telegraf. Dostupno na: <http://www.telegraf.rs/vesti/814087-roditelji-o-lgbt-samo-jednoj-od-deset-porodica-ne-smeta-sto-im-je-dete-gej-video>

<sup>5</sup> Pančić, T. (2012, March 29). O jednom dugu. Vreme, No. 1108.



## 2010 – 2020.

### 2010.

GejStrejt alijansa Predrasude na videlo, Homofobija u Srbiji 2010. Socijalna distanca prema homoseksualcima.<sup>6</sup>

Za većinu ispitanika je prihvatljivo jedino da homoseksualci žive sa njima u istoj državi, dok svi ostali odnosi imaju nadpolovično protivljenje. Najveća distanca je vezana za redovne oblike socijalne dinamike (obrazovanje dece, srodstvo, druženje), dok je ona nešto niža u oblicima interakcije koji su vezani jedino za posao i komšiluk. Podaci ukazuju na postojanje niskog nivoa prihvatanja socijalne interakcije sa homoseksualcima: da bude nastavnik deci 18%, druženje-posećivanje 27% da bude šef 28% saradnik na poslu 32% komšija 40%, da živi u istoj državi 47%.

### 2012 – 2013.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Izveštaj o istraživanju javnog mnjenja „Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji“.<sup>7</sup>

Najveća socijalna distanca u 2012 i 2013 bila je prema LGBT osobama. Distanca raste sa inače visokih 80% u prethodnom, na 82% u ovom istraživanju posebno u odnosu na ulazak u porodične odnose sa pripadnicima ove diskriminisane grupe.

### 2014.

Anketa među policajcima: pokazala je da pripadnici MUP-a smatraju da su najviše diskriminisani Romi i LGBT osobe. GejStrejt Alijansa 2014.<sup>8</sup>

### 2016.

Grupa prema kojoj postoji najveća socijalna distanca u istraživanju Poverenice za zaštitu ravnopravnosti u 2016 je LGBT populacija<sup>9</sup> a u 2019 su to migranti.<sup>10</sup>

---

<sup>6</sup> Predrasude na videlo – homofobija u Srbiji. Izveštaj o istraživanju javnog mnjenja o LGBTpopulaciji, GejStrejt Alijansa, 2008 i 2010

<http://gsa.org.rs/wp-content/uploads/2012/04/Istrazivanje-Predrasude-Na-Videlo-2008-GSA.pdf>  
<https://gsa.org.rs/2010/07/predrasude-na-videlo-homofobija-u-srbiji-2010/>

<sup>7</sup> Istraživanje javnog mnjenja „Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji“. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. 2013

[http://www.undp.org/content/dam/serbia/Publications%20and%20reports/Serbian/UNDP\\_SRB\\_Izve%C5%A1taj\\_Diskriminacija\\_2013.pdf](http://www.undp.org/content/dam/serbia/Publications%20and%20reports/Serbian/UNDP_SRB_Izve%C5%A1taj_Diskriminacija_2013.pdf)

<sup>8</sup> <https://gsa.org.rs/2014/06/istrazivanje-medju-policajcima-najvise-diskriminisani-romi-i-lgbt-osobe/>

<sup>9</sup> Poverenica za zaštitu ravnopravnosti. Odnos građana i građanki prema diskriminaciji u Srbiji, 2016  
[https://drive.google.com/file/d/1w5UfenxRlyMNzIbAd\\_bLZMBxoJ6JhdIc/view](https://drive.google.com/file/d/1w5UfenxRlyMNzIbAd_bLZMBxoJ6JhdIc/view)

<sup>10</sup> Poverenica za zaštitu ravnopravnosti. Odnos građana i građanki prema diskriminaciji u Srbiji, 2019.  
<http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2019/11/izvestaj-o-istrazivanju-javnog-mnjenja.pdf>

## 2018.

Zajedničko istraživanje organizacija Ideas Glic i Spectrum.<sup>11</sup> Rezultati istraživanja o položaju LGBT+ osoba na tržištu rada: 35% doživljava diskriminaciju, 93% se oseća nezaštićeno, 77% LGBT+ osoba je navelo da krije svoju seksualnu orijentaciju na radnom mestu od svih zaposlenih.

Rezultati istraživanja „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji“ koje je Poverenik za zaštitu ravnopravnosti sproveo u toku 2018.<sup>12</sup> Novinari, iako prepoznaju da prema LGBT populaciji postoji izražena diskriminacija, i sami imaju određeni stepen socijalne distance prema ovoj manjinskoj grupi.

„Nemam ništa protiv LGBT osoba, ali neka oni to budu kod svoje kuće, a ne u javnosti“ slaže jedna četvrtina, a dosta je neodlučnih kako pokazuje analiza drugog istraživanja koje je u toku te godine sproveo Poverenik o stavovima predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji. Indikativno je da se jedna četvrtina zaposlenih u institucijama složila sa tvrdnjom „Homoseksualizam je bolest koju treba lečiti“.<sup>13</sup>

## 2019.

Izveštaj o istraživanju javnog mnjenja „Odnos građana i građanki prema diskriminaciji u Srbiji“ novembar 2019. Pokazalo je da senajveći broj (60%) slaže sa tvrdnjom: „Nemam ništa protiv LGBT osoba, ali neka oni to rade kod svoje kuće.“<sup>14</sup>

## 2020.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti u Istraživanju diskriminacija na tržištu rada 2020. Otkriva da je ¼ i zaposlenih i nezaposlenih saglasna sa konstatacijom; „Nemam ništa protiv LGBT populacije, ali radije bih da ne radim sa njima.“<sup>15</sup>

---

<sup>11</sup> <https://www.dijalog.net/wp-content/uploads/2018/10/LGBT-na-radu-.pdf>

<sup>12</sup> Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. 2018. „Odnos medija u Srbiji prema diskriminaciji“ <http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2018/11/Odnos-medija-u-Srbiji-prema-diskriminaciji.pdf>

<sup>13</sup> VranjeNews RTV. 2019. Istraživanje o diskriminaciji: Najveća socijalna distanca prema migrantima. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. <https://www.vranjenews.rs/news/istra%C5%BEivanje-o-diskriminaciji-najve%C4%87a-socijalna-distanca-prema-migrantima>

<sup>14</sup> Poverenica za zaštitu ravnopravnosti. Odnos građana i građanki prema diskriminaciji u Srbiji, 2019 <http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2019/11/izvestaj-o-istrazivanju-javnog-mnjenja.pdf>

<sup>15</sup> Poverenica za zaštitu ravnopravnosti. Istraživanje: Diskriminacije na tržištu rada, 2020 <http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2020/01/diskriminacija-na-trzistu-rada-FINAL.pdf>

## Najvažniji nalazi ovog istraživanja - rezime

### Smanjenje socijalne distance

Konstatovana je znatna spremnost opšte populacije da uđe u razne poslovno-privatne odnose sa LGBTI osobama što ukazuje na smanjenje socijalne distance i postepeno povećanje društvene integrisanosti, npr. prihvataju da budu poznanici 88.5 posto, Da stupe u poslovno/profesionalni ortakluk 76.6 posto, Da zaposle radnika/radnicu LGBTI osobu 85.4 posto, Da se zaposle kod LGBTI poslodavca 87.3 posto. Većina nema ništa protiv da LGBTI osobe zauzimaju različite bliske privatne pa i liderske društvene uloge, da budu nastavnici u školama, treneri, bejbisiterke i gerontodomačice sopstvenoj deci i starim roditeljima i sl.

Značajno je istaći većinsko **neslaganje ispitanih lica sa negativnim stavovima** koji postoje u javnosti o LGBTI populaciji, i medijskom i političkom diskursu. Uopšte se ne slažu da:

- LGBTI osobama u Srbiji “ništa ne fali” 91.6 posto.
- LGBTI pripadnost je zarazna 91.0 posto
- LGBTI osobe ne bi smele da rade kao prosvetni radnici 82.0 posto
- LGBTI osobe su bolesne 81.2 posto
- Neke zapadne zemlje lobiraju za prava LGBTI populacije u nameri da smanje natalitet u Srbiji, 78.7 posto
- Zabrana LGBTI propagande u ruskim školama je primer koji treba da sledi i Srbija 75.3 posto
- LGBTI lobi vlada Srbijom iz senke 70.5 posto
- LGBTI osobe doprinose snižavanju nacionalnog nataliteta 70.6 posto
- LGBTI osobe nameću drugima svoj životni stil 66.1 posto
- Parade ponosa javno šire nemoral 65.9 posto
- Izjednačavanje prava LGBTI populacije sa ostalim ljudima naše zemlje protivi se tradiciji, religiji i kulturi naseg naroda 65.5 posto

Nasuprot odbijanja negativnih stavova o LGBTI populaciji, **slaganje sa pozitivnim stavovima** koji su dobili značajnu, nadpolovičnu prihvaćenost ispitanih lica koji se ili slažu u potpunosti ili se slažu delimično.

- Umetnička dostignuća LGBTI osoba (filmovi, muzika, literatura) su vredna 25.2 (imamo 2 broja) 89.7 posto
- LGBTI osobama treba omogućiti registrovano partnerstvo kao oblik zasnivanje porodičnih zajednica 82.1 posto
- U školama treba da se uči o ljudskim pravima i dostignucima LGBTI populacije 79.6 posto
- LGBTI osobama treba omogućiti usvajanje/hraniteljstvo dece pod istim uslovima 75.6 posto

- Zaštita LGBTI populacije od fizičkog nasilja mora da bude doslednije sprovedena 74.8 posto
- Zaštita LGBTI populacije od diskriminacije mora da bude doslednije sprovedena 72.6 posto
- Zadatak države je da omogući redovno i bezbedno održavanje parada ponosa 66.1 posto

## **Nasilje i diskriminacija i dalje predstavljaju najveći problema za LGBTI osobe**

Egzistencijalno nasilje je veoma rasprostranjen oblik nasilja, naročito protiv mladih LGBT osoba. To podrazumeva potpuno / delimično uskraćivanje uobičajene roditeljske podrške i odbacivanja od strane porodice, uskraćivanje izdržavanja, izbacivanje iz kuće, pretnje smrću, gubitak posla, uskraćivanje nasledstva, lišavanje vredne imovine posebno stanova, prisilno lečenje u ustanovama za metalne poremećaje i prisilne tretmane van nje, i slično.<sup>16</sup> Zato je važno istaći i da rezultat ovog istraživanja sadrži podatak da su doživljavali/e su lično diskriminaciju i/ili nasilje: u mladosti do 18 godina 79.1 posto LGBTI populacije. Kao odrasla osoba doživljavaju nasilje i diskriminaciju 70.2 posto ispitanih osoba LGBT populacije. Nasilje i diskriminacija LGBTI osoba dešava svuda pomalo smatra 93.7 posto, u školama 91.4 posto, na javnim mestima, 90.9 posto, u političkim partijama 81.0 posto.

LGBTI osobe doživljavaju fizičko nasilje 94.6 posto. Verbalne uvrede i pretnje 96.3 posto. Prinuđeni da od svoje okoline sakrivaju svoju seksualnu orijentaciju/rodni identitet 94.2 posto. Smatraju da njih kao LGBTI osobe više od opšte populacije pogađa siromaštvo, nezaposlenost i beskućništvo 83.4 posto.

## **Akteri pozitivnih uticaja na poboljšanje položaja LGBTI osoba**

LGBTI osobe su u potpunosti ili delimično saglasne da su sledeće aktivnosti uticale na poboljšanje položaja LGBTI populacije u Srbiji:

- Aktivnosti organizacija civilnog društva koje se zalažu za prava LGBTI osoba 88.8
- Prajd info centar u Beogradu 80.8
- Redovno održavanje Merlinka filmskog festival, 72.8
- Redovno održavanje parada ponosa u Beogradu, 67.7

## **Najvažnije na polju zakonske regulative za LGBTI osobe**

Kada je u pitanju ocena važnosti javnih politika i aktuelnih ili zakona u pripremi, da je Zakon o zabrani diskriminacije veoma važan smatra 87.3, nove/poboljšane antidiskriminativne odredbe drugih zakona, kao delimično ili veoma važne ocenjuje 97.4.

<sup>16</sup> Mirković, M. Mikašinović, J. (2013, 31. avgust) Samo jednoj od deset porodica ne smeta što im je dete gej, Telegraf. Dostupno na: <http://www.telegraf.rs/vesti/814087-roditelji-o-lgbt-samo-jednoj-od-deset-porodica-ne-smeta-sto-im-je-dete-gej-video>

Za čak 97.4 % kao najvažniji zakon je ocenjen Zakon o istopolnom istopolnim zajednicama, dok je za čak 95.3 % ispitanih najvažniji Zakon o rodnom identitetu.

## DRUGA GLAVA – OPŠTA POPULACIJA

### *Karakteristike uzorka opšte populacije*

Opšta populacija 687 žene 63.8 posto, muškarci 36.2 posto.

Mladi 50.9, mlađe srednje doba 28.7 posto.<sup>17</sup>

Radni status: ne radi jer je redovno školovanje u toku, 34.2 posto, zaposleni na neodređeno vreme 30.7 posto, samozaposlenost 9.5 posto.

Najviši stepen obrazovanja srednja škola 43.6 posto, završen fakultet 31.9 posto.

Postojanje prijateljskih i/ili poznaničkih veza sa osobama iz LGBTI populacije: više njih ih ima 44.0 posto, a nekoliko 38.9 posto što je u zbiru 82.9 posto. To je jedan od značajnih podataka kojim može da se delimično objasni dosta pozitivnih stavova u pogledu LGBTI populacije dobijen ovim istraživanjem.

U pogledu pripadnosti nekoj određenoj religiji ili veroispovesti za pripadnost pravoslavnoj religiji se izjasnila većina od 57,1 posto, ali je uočljiva i jedna trećina 33,9 posto koja se izjasnila da ne pripada nijednoj religiji.

### *Opšte društvene potrebe*

U pogledu opšte društvene situacije, ispitana lica se u velikoj meri opredeljuju za egalitarne društvene odnose.

Većina ispitanih osoba smatra da je društvena ravnopravnost potrebna jer bismo imali manje problema kada bismo ljude zaista ravnopravno tretirali: potpuno se slaže 76,6 delimično se slaže 17,6. Ukupno se slaže 94.2 posto.

Da sve ljude treba tretirati ravnopravno potpuno se slaže 80.9 a delimično se slaže 15.0 ukupno 95.9 posto ispitanih osoba opšte populacije. Mora se učiniti sve što je moguće da bi se uslovi izjednačili za razne grupe ljudi je stav sa kojim se potpuno slaže 70.0 a delimično se slaže 24.0 ukupno 90.4 posto.

Društvo je bolje ako su razlike u prihodima manje je stav sa kojim se potpuno slaže 48,2 delimično 36.1 što je ukupno 84.3 posto.

---

<sup>17</sup> Mladi od 18 do 30, mlađe srednje doba od 30 do 45, srednje doba od 45 do 60, stariji preko 60.

## Ocena društvene situacije LGBTI osoba u Srbiji

### Prava

Ocena društvenog položaja LGBTI osoba u Srbiji počinje konstatacijom o (ne)posedovanju prava. Dve trećine (63.6 posto) opšte populacije smatra da LGBTI osobe u Srbiji nemaju ostvarena sva prava. Ako se tome dodaju i njih 21,1 posto njih koji smatraju da nemaju uopšte prava, dobije se negativna ocena znatne većine opšte populacije (84.7 posto) o ostvarenosti prava LGBTI osoba.

Pripadnice i pripadnici LGBTI u Srbiji **moraju da skrivaju** svoju drugačiju seksualnu orijentaciju i ili rodni identitet je stav sa kojim se u potpunosti slaže 49.5, a delimično 36.1, što je ukupno slaganje sa tom konstatacijom 85.6 posto. Vođenje dvostrukog života je posledica ugroženost lične bezbednosti javlja se usled pojava nesankcionisanog (ili retko sankcionisanog) nasilja, još uvek tolerisanog fobičnog govora mržnje u javnom diskursu, takođe i nepostojanja mogućnosti zasnivanja zakonski regulisanog partnerstva i porodičnih odnosa.

### Nasilje i diskriminacija

Njih 85 posto takođe smatra da su u Srbiji pripadnice i pripadnici LGBTI izloženi fizičkom nasilju zbog svoje seksualne orijentacije i ili rodnog identiteta (u potpunosti se slažem 47.2 delimično se slažem 37.8 ukupno 85).

Skoro devedeset posto smatra da LGBTI osobe doživljavaju različite vrste verbalnog nasilja, uvrede i pretnje (u potpunosti se slažem 61.9 delimično se slažem 27.8 ukupno 89.7).

Dve trećine (60.3 posto) doživljavaju diskriminaciju zbog svoje seksualne orijentacije/rodnog identiteta (u potpunosti se slažem 60.3 delimično se slažem 27.1 ukupno 87.4).

### Materijalna situacija

Ali mišljenja opšte populacije je podeljeno u pogledu ocene imovinske situacije LGBTI osoba, pa se njih skoro polovina, 40.9 posto nimalo nije složilo sa konstatacijom da LGBTI osobe u odnosu na opštu populaciju više pogađa siromaštvo, nezaposlenost i beskućništvo.

## ***Neslaganje većine ispitanih lica iz opšte populacije sa negativnim stavovima o LGBTI osobama***

Ovo je jedan od najvažnijih nalaza istraživanja jer daje potpuno drugačiju sliku o stavovima o LGBT+ populaciji koji se vrlo često u medijima i u izjavama pojedinih ličnosti iz oblasti politike, kulture, sporta i sl. predstavljaju u negativnom svetlu, kao uvoz sa Zapada, bolest, zaraza, protivno našoj tradiciji i moralu, i sl.

- Često prisutan stereotip da njima (LGBTI osobama) „ništa ne fali“, odbija većina ispitanih osoba: 91.6 posto.
- LGBTI pripadnost je zarazna: uopšte se ne slaže 91.0 posto.
- LGBTI osobe ne bi smele da rade kao prosvetni radnici: uopšte se ne slaže 82.0 posto.
- LGBTI osobe su bolesne: uopšte se ne slaže 81.2 posto.
- Neke zapadne zemlje lobiraju za prava LGBTI populacije u nameri da smanje natalitet u Srbiji: uopšte se ne slaže 78.7 posto.
- Zabrana LGBTI propagande u ruskim školama je primer koji treba da sledi i Srbija: uopšte se ne slaže 75.3 posto.
- LGBTI osobe doprinose snižavanju nacionalnog nataliteta: uopšte se ne slaže 70.6 posto.
- LGBTI lobi vlada Srbijom iz senke: uopšte se ne slaže 70.5 posto.
- LGBTI osobe nameću drugima svoj životni stil: uopšte se ne slaže 66.1 posto.
- Parade ponosa javno šire nemoral: uopšte se ne slaže 65.9 posto.
- Izjednačavanje prava LGBTI populacije sa ostalim ljudima naše zemlje protivi se tradiciji, religiji i kulturi našeg naroda: uopšte se ne slaže 65.5 posto.

## ***Stepen društvene integrisanosti je veći što je socijalna distanca manja***

Jedna od polaznih hipoteza ovog istraživanja je da se vremenom u Srbiji socijalna distanca prema LGBTI ljudima smanjuje što je dobar pokazatelj da se povećava stepen njihove društvene integrisanosti. Potvrđeno je smanjivanje socijalne distance i negativnih stavova prema LGBTI populaciji poređenjem sa sličnim, ranijim istraživanjima u Srbiji u jednodecenijskom prethodnom periodu.

U većinski prisutnoj meri ispitana lica su spremna da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose:

- U hipotetičkoj situaciji da ispitana lica imaju status preduzetnika/preduzetnice, vlasnika/vlasnice bilo kakve firme, spremnost da zaposle LGBTI osobu kao radnika/radnicu izrazila je većina od 85.4 posto ispitanih osoba.
- U obrnutoj situaciji, da ispitana lica nemaju posao, na pitanje da li bi prihvatili zaposlenje u firmi čiji je vlasnik/vlasnica je LGBTI osoba većina od 87.3 posto je odgovorila pozitivno, tj. da bi prihvatili.
- Da budu poznanici potpuno je spremno 41.0 delimično spremno 47.5 o ukupno su spremni 88.5.
- Da budu kolegice/kolege na poslu potpuno su spremni 38.3 delimično 46.4 ukupnu spremnost 84.7 posto ispitanih lica ocenjuje pozitivno.
- Da žive u istom susedstvu potpuno su spremni 34.1 a delimično spremni 48.2 ukupnu spremnost 82.3 posto ispitanih lica ocenjuje pozitivno.
- Da stupe u poslovno/profesionalni ortakluk potpuno su spremni 29.7 delimično spremni 46.9 76.6.

Takođe je prisutna prihvatljivost LGBTI osoba i u vrlo privatnim ulogama:

- Pomoć u mom domaćinstvu: potpuno prihvatljivo za 78,0 posto spitanih lica.
- Gerontodomaćica mojim starim roditeljima: potpuno prihvatljivo za 75.3 posto ispitanih lica.
- Bejbisiterka/dadilja mojoj deci: potpuno je prihvatljivo za 72.8 posto ispitanih lica.

Ipak socijalna distanca još uvek postoji u **pogledu bliskih privatnih odnosa**.

Socijalna distanca postoji u pogledu bliskih privatnih odnosa, za koje 66.4 ocenjuju da nisu spremni. Za prihvatanje da najbliži član porodice (brat, sestra, dete) stupi u bračne/vanbračne odnose/vezu uopšte nije spremno 60.3 posto.

Ukratko i uprošćeno: biznis može - ljubav ne.

## ***Prihvatljivost LGBTI osoba u društvenim i privatnim ulogama i odnosima***

Prihvatljivost LGBTI osoba u društvenim i privatnim ulogama i odnosima ocenjena je kroz odgovore na niz pitanja koja se odnose na mišljenje ispitanih osoba o tome da li im je prihvatljivo da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge:

- Da mi bude izabrani lekar/lekarka potpuno prihvatljivo 80.9 posto ispitanih lica.
- Da mi bude šefica/šef na radnom mestu potpuno prihvatljivo 80.9 posto ispitanih lica.
- Da bude selektorka/selektor državne sportske reprezentacije potpuno prihvatljivo 79.9 posto ispitanih lica.
- Ministarka/ministar u Vladi moje države potpuno prihvatljivo 77.1 posto ispitanih lica.
- Premijer/premijerka moje države potpuno prihvatljivo 76.7 posto ispitanih lica.



- Predsednik/predsednica moje države potpuno prihvatljivo 76.6 posto ispitanih lica.
- Predsednik/predsednica opštine u kojoj živim potpuno prihvatljivo 76.9 posto ispitanih lica.
- Da predaje u školi potpuno prihvatljivo za 74.8 posto ispitanih lica posto ispitanih lica.

Prihvatanje pozitivnih stavova je jedan od najvažnijih nalaza istraživanja jer daje potpuno drugačiju sliku o stavovima ljudi o LGBTI populaciji koji se vrlo često u medijima i u javnim izjavama pojedinih ličnosti iz oblasti politike, kulture, sporta i sl. predstavljaju u negativnom svetlu, kao uvoz sa Zapada, bolest, zaraza, protivno našoj tradiciji i moralu, i sl.

### ***Mera slaganja sa sa pozitivnim stavovima o LGBTI osobama dobijena je kroz prihvatanje sledećih konstatacija:***

- Umetnička dostignuća LGBTI osoba (filmovi, muzika, literatura) su vredna, u potpunosti se slaže 64.5 delimično se slaže 25.2 ukupno 89.7 posto ispitanih lica.
- U školama treba da se uči o ljudskim pravima i dostignućima LGBTI populacije, u potpunosti se slaže 54.1 delimično se slaže 25.3, ukupno 79.4 posto ispitanih lica.
- Bolja integrisanost LGBTI osoba u javni život Srbije doprinosi razvoju demokratije, u potpunosti se slaže 45.0, delimično se slaže 33.5, ukupno 78.5 posto ispitanih lica.
- Zaštita LGBTI populacije od fizičkog nasilja mora da bude doslednije sprovedena, u potpunosti se slaže 74.8 posto ispitanih lica.
- Zaštita LGBTI populacije od diskriminacije mora da bude doslednije sprovedena, u potpunosti se slaže 72.6 posto ispitanih lica.
- Uticaj organizacija za prava LGBTI osoba ocenilo je kao pozitivan 46.4 posto ispitanih lica.

Vrlo je važno napomenuti stav da LGBTI osobama država treba da omogući registrovano partnerstvo kao oblik zasnivanje porodičnih zajednica sa čime se u potpunost slaže dve trećine - 65.4, delimično se slaže 16.7, znači čak 82.1 posto ispitanih lica iz opšte populacije. Ovo je jedan od važnih nalaza ovog istraživanja u situaciji kada se olako smatra u javnosti da legalizacija istopolnih zajednica ne može da "prođe" u Srbiji, jer se s time navodno, ne slaže većina stanovništva. Ovakav istraživački rezultat opovrgava autentičnost i tačnost tog navodno široko rasprostranjenog negativnog stava većine koji nije egzaktno ni dokumentovano ni izmereno. Verovatno se radi o prevalentnoj glasnosti i prisutnosti protivnika istopolnih zajednica u javnom diskursu koji stvaraju pogrešnu predstavu da su njihovi stavovi većinski, dok ona mnogo tiša većina zapravo nema ništa protiv takvih zajednica, i štaviše, smatra dužnošću države da za njih obezbedi neophodan pravni kontekst.

Još veće iznenađenje da 75.6 osto ispitanih osoba opšte populacije smatra da LGBTI osobama treba omogućiti usvajanje/hraniteljstvo dece pod istim uslovima (U potpunosti se slaže 57.1 delimično se slaže 18.5 ukupno se slaže 75.6 posto). Interesatno je i dvotrećinsko neslaganje da LGBTI osobama treba omogućiti registrovano partnerstvo, ali bez mogućnosti usvajanja dece, sa čime se uopšte ne slaže 65.2 posto ispitanih osoba.

## **Prebivalište<sup>18</sup> ispitanih osoba**

Nastojanje autora istraživanja je bila da uprkos ograničenjima objektivne prirode, bude što je moguće sveobuhvatnijeg uzorka da bi se time omogućila što veća verodostojnost i legitimnost dobijenih rezultata. Da bi se to postiglo, moralo se "izaći" iz Beograda, i obuhvatiti Niš i Novi Sad, ali i manja mesta u centralnoj Srbiji i Vojvodini.

Ispitanika opšte populacije ima iz Beograda 213 - 31 posto, iz Novog Sada 140 -20.4 posto, iz Niša 115 - 16.7 posto. Iz manjih mesta u centralnoj Srbiji ima 150- 21.8 posto ispitanih lica, a iz manjih mesta u Vojvodini 69 - 10.0 posto.

U uzoku koji čine lica samoidentifikovana LGBTI pripadnosti ima 43.8 posto iz Beograda, 16.8 posto iz Novog Sada, 11.9 posto iz Niša. Iz manjih mesta u centralnoj Srbiji 18.8 posto, a iz manjih mesta u Vojvodini 8.6 posto.

Preovlađuju ispitana lica mlađeg uzrasta: 63.1 ukupno u uzorku. Od toga 76.9 posto iz Novog Sada, 76.4 posto iz Niša, 81.6 iz manjih mesta u centralnoj Srbiji, 82.5 posto iz manjih mesta u Vojvodini.

Manja mesta odakle dolaze ispitana lica su: Aranđelovac Valjevo, Gorni Milanovac, Zrenjanin, Kraljevo, Knjaževac, Kruševac, Leskovac, Novi Pazar, Nova Varoš, Pančevo, Požega, Prokuplje, Ruma, Smederevo, Sremska Mitrovica, Svilajnac, Tutin, Čačak. Preovlađuju žene kojih ima 42 - 67.7 posto, a muškaraca ima 20 - 32.3 posto, ukupno 62.

Od lično intervjuisanih, partijsku pripadnost su obznaneli (iako o tome nisu specifično pitani) ispitana lica iz sledećih političkih partija: DS, Dveri, SNS, SPS Nova Srbija, SPO.

Dok se u priličnoj meri odgovori koji se odnose na opštu društvenu situaciju LGBTI osoba ne razlikuju drastično po lokacijama ispitanih lica, kada je u pitanju socijalna distanca, razlike su dosta izražene.

Da sa LGBTI osobama:

- budu kolegice/kolege na poslu potpuno su spremni 57.7 posto u Beogradu, ali mnogo manje 20.0 posto u Nišu,
- budu poznanici potpuno su spremni 51.2 posto Beograd, ali upola manje, 25.2 posto u Nišu,
- stupe u poslovno/profesionalni ortakluk potpuno su spremni 42.7 postispitanih lica u Beogradu a samo, 13.0 posto u Nišu,
- žive u istom susedstvu potpuno su spremni 44.6 posto u Beogradu, ali samo 19.1 posto u Nišu.

Takođe, znatna je razlika npr. u oceni doprinosa pojedinih religijskih zajednica poboljšanju statusa LGBTI osoba u Srbiji. Dok 22.2 posto ispitanih iz Beograda smatra da Pravoslavna crkva ima pozitivan doprinos a najviše protestantska crkva 50.0%, dotle, kao da ne živimo u istoj zemlji,

---

<sup>18</sup> U skladu sa članom 3. Zakona o prebivalištu i boravištu građana ("Sl. glasnik RS", br. 87/11), prebivalište je mesto u Republici Srbiji u kojem se građanin nastanio s namerom da u njemu stalno živi, odnosno mesto u kojem se nalazi centar njegovih životnih aktivnosti, profesionalnih, ekonomskih, socijalnih i drugih veza koje dokazuju njegovu trajnu povezanost s mestom u kome se nastanio, dok je boravište mesto u Republici Srbiji u kojem građanin privremeno boravi van mesta svog prebivališta, duže od 90 dana.

dvostruko više, 44.9 posto ispitanih lica iz Niša pozitivno cene doprinos Pravoslavne crkve a protestantske njih daleko manje od Beograđana, samo 12.5 posto.

Jedno od test pitanja za ocenu konzervativizma, slaganje sa predlogom da služenje vojnog roka bude obaveza, dobilo je različite reakcije po mestima ispitanih lica. Nimalo se nisu slagala najviše ispitanika iz Beograda 34.4 posto. U manjim mestima u Srbiji potpuno je saglasno 29.5 posto ispitanika, a ako se tome dodaju i 20.9 posto onih koji se iz istim mesta delimično slažu, dobijamo natopolovično prihvatanje obaveznosti vojnog roka od 50.1 posto u manjim mestima centralne Srbije.

## **Da u Srbiji pripadnice i pripadnici LGBTI populacije doživljavaju diskriminaciju smatraju po mestima prebivališta:**

**Doživljavaju diskriminaciju zbog svoje seksualne orijentacije/rodnog identiteta**

62.9 posto Beograd, 65.7 posto Novi Sad, 66.1 posto Niš 50.7 posto manja mesta u centralnoj Srbiji 52.2 posto mala mesta Vojvodina

**Doživljavaju različite vrste verbalnog nasilja, uvrede i pretnje smatra:**

65.7 posto Beograd, 70.0 posto Novi Sad, 58.3 posto Niš, 54.0 posto manja mesta u centralnoj Srbiji, 56.5 posto manja mesta Vojvodina.

**Izloženi su fizičkom nasilju zbog svoje seksualne orijentacije i ili rodnog identiteta smatra:**

49.3 posto Beograd, 47.1 posto Novi Sad, 49.6 posto Niš, 44.7 posto manja mesta u centralnoj Srbiji, 42.0 posto manja mesta Vojvodina

**Moraju da skrivaju svoju drugačiju seksualnu orijentaciju i ili rodni identitet smatra:**

47.4 posto Beograd, 54.3 posto Novi Sad, najviše 56.5 posto Niš, 44.9 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 46.4 posto manja mesta Vojvodina.

**Redovno održavanje parada ponosa u Beogradu uopšte nije uticalo na poboljšanje položaja LGBTI populacije u Srbiji smatra:**

29.6 posto Beograd, 41.0 posto Novi Sad, 34.5 posto Niš, 36.8 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i 27.5 posto manja mesta Vojvodina.

**Seksualna orijentacija premijerke Srbije u prethodne četiri godine, nije uopšte uticala na poboljšanje položaja LGBTI populacije.**

69.5 posto Beograd, 67.9 posto Novi Sad, 56.5 posto Niš, 60.9 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 60.0 posto manja mesta Vojvodina.

**Seksualna orijentacija premijerke Srbije u prethodne četiri godine, poboljšala je u manjoj meri vidljivost LGBTI populacije u javnosti:**

25.3 posto Beograd, 18.4 posto Novi Sad, 32.7 posto Niš, 30.5 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 33.0 posto manja mesta u Vojvodini.

**Da bolja integrisanost LGBTI osoba u javni život Srbije doprinosi razvoju demokratije slažu se ispitanika lica:**

82,1 posto Beograd, 84.3 posto Novi Sad, 77.4 posto Niš, 73.4 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 68.1 posto manja mesta u Vojvodini.

**Da LGBTI osobama treba omogućiti registrovano partnerstvo kao oblik zasnivanje porodičnih zajednica u potpunosti se slažu:**

najviše 76.5 posto Beograd, 75.0 posto Novi Sad, najmanje 45.0 posto Niš, 60.7 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 63.8 posto manja mesta u Vojvodini.

**Da LGBTI osobama treba omogućiti usvajanje/hraniteljstvo dece pod istim uslovima u potpunosti se slaže:**

68.5 posto Beograd, 64.3 posto Novi Sad, najmanje 39.1 posto Niš, 50.0 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 52.2 posto manja mesta u Vojvodini.

**Da zaštita LGBTI populacije od fizičkog nasilja mora da bude doslednije sprovedena u potpunosti se slaže:**

najviše 85.4 posto Beograd, 84.3 posto Novi Sad, najmanje 50.4 posto Niš, 66.0 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 82.6 posto manja mesta u Vojvodini.

**Pitanja koja se odnose na prihvatanje ili odbijanje ličnih, privatnih i poslovnih odnosa sa LGBTI osobama a koja ukazuju na stepen integrisanosti.**

U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose:

**Da najbliži član porodice (brat, sestra, dete) stupi u bračne/vanbračne odnose/vezu uopšte nisu spremni**

52.6 posto Beograd, 55.0 posto Novi Sad, 64.3 posto Niš, 72.0 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 62.3 posto manja mesta u Vojvodini.

**Da budu poznanici potpuno su spremni**

najviše 51.2 posto Beograd, 49.3 posto Novi Sad, najmanje 25.2 posto Niš, 28.0 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 47.8 posto manja mesta u Vojvodini.

**Da budu kolegice/kolege na poslu potpuno su spremni**

najviše 57.7 posto Beograd, 43.6 posto Novi Sad, najmanje 20.0 posto Niš, 27.3 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 43.5 posto manja mesta u Vojvodini.

**Da stupe u poslovno/profesionalni ortakluk potpuno su spremni**

najviše 42.7 posto Beograd, 29.3 posto Novi Sad, najmanje 13.0 posto Niš, 20.7 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i 37.7 posto manja mesta u Vojvodini

**Da žive u istom susedstvu potpuno su spremni**

najviše 44.6 posto Beograd, 39.3 posto Novi Sad, najmanje 19.1 posto Niš, 23.3 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, 39.1 posto manja mesta u Vojvodini

Pojavu najvećeg prisustva socijalne distance u Nišu i nekim manjim mestima u centralnoj Srbiji mogu da se različito tumače. Najverovatnije je u pitanju lokalno odsustvo vidljivih LGBTI osoba, grupa i

njihovih aktivnosti u oblasti ljudskih prava u tim sredinama. Nemajući lični kontakt, lično iskustvo, ostaju sa nepromenjenim negativnim stereotipima i predrasudama svoje sredine. U intenziviranju LGBTI aktivnosti na promociji ljudskih prava i elementarne vidljivosti u tim sredinama, leži jedan od mogućih pravaca poboljšanja društvene integrisanosti i smanjenja socijalne distance u tim sredinama.

## **Ocena važnosti svakog od novih akata javnih politika za unapređenje položaja LGBTI osoba u Srbiji:**

**Novi (ili amandmanima poboljšani postojeći) Zakon o zabrani diskriminacije, veoma je važan**

najviše 43,6 posto Beograd, 16,8 posto Novi Sad, 10,6 posto Niš, 19,1 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i 19,1, i najmanje 9,9 posto manja mesta u Vojvodini

**Zakon o rodnom identitetu kao veoma važan smatra:**

najviše 43,1 posto Beograd, 17,7 posto Novi Sad, 10,9 posto Niš, 19,3 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, najmanje 9,0 posto manja mesta u Vojvodini

**Zakon o istopolnom partnerstvu/istopolnim zajednicama kao veoma je važan smatra:**

najviše 42,5 posto Beograd, 17,1 posto Novi Sad, 11,3 posto Niš, 20,0 posto manja mesta u centralnoj Srbiji i, najmanje 9,1 posto manja mesta u Vojvodini

**Nove/poboljšane antidiskriminativne odredbe drugih zakona**

najviše 82,3 posto Beograd, 87,2 posto Novi Sad, 76,4 posto Niš, 86,2, posto manja mesta u centralnoj Srbiji, i 97,5 posto manja mesta Vojvodina.

## **Koja crkva/verska zajednica najviše doprinosi zaštiti i ostvarenju prava LGBTI populacije?**

- Beograd Pravoslavna 22,2 posto, rimokatolička 30,8 posto, 50,0 posto protestantska, ni jedna 44,1 posto.
- Novi Sad Pravoslavna 11,1 posto, rimokatolička 17,9 posto, protestantska 17,5 posto, ni jedna 17,1 posto.
- Niš Pravoslavna 44,9 posto, rimokatolička 15,4 posto, protestantska 12,5 posto, ni jedna 10,7 posto.
- Manja mesta u centralnoj Srbiji pravoslavna 22,2 posto, rimokatolička 25,6 posto, protestantska 12,5 posto, ni jedna 19,1 posto
- Manja mesta u Vojvodini pravoslavna nema odgovor, rimokatolička 10,3 posto, protestantska 10,3 posto, ni jedna 9,0 posto.

## TABELARNI PRIKAZ ODGOVORA NA PITANJA IZ OPŠTEG UPITNIKA – ODABRANE TABELE

	Učestalost	Postotak
Muški	249	36,2
Ženski	438	63,8
Ukupno	687	100,0

### Najviši stepen obrazovanja

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nedovršena osnovna škola	4	,6	,6	,6
	Završena osnovna škola	36	5,2	5,2	5,8
	Završena srednja škola	293	42,6	42,6	48,5
	Završen fakultet ili visa škola	219	31,9	31,9	80,3
	Master/magistratura/ specijalizacija	106	15,4	15,4	95,8
	Doktorat	29	4,2	4,2	100,0
	Ukupno	687	100,0	100,0	

### Da li imate prijatelja/poznanika iz LGBTI populacije?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Da, više njih	302	44,0	44,0	44,0
	Da, nekoliko	267	38,9	38,9	82,8
	Nemam	118	17,2	17,2	100,0
	Ukupno	687	100,0	100,0	

### Smatram da u Srbiji pripadnice i pripadnici LGBTI: [Moraju da skrivaju svoju drugaciju seksualnu orijentaciju i ili rodni identitet (kada se pol i rod ne podudaraju, trans osobe)]

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nimalo se ne slažem	99	14,4	14,4	14,4
	Delimično se slažem	248	36,1	36,1	50,5
	U potpunosti se slažem	340	49,5	49,5	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**Smatram da u Srbiji pripadnice i pripadnici LGBTI:  
[Izloženi su fizičkom nasilju zbog svoje seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nimalo se ne slažem	103	15,0	15,0	15,0
	Delimično se slažem	260	37,8	37,8	52,8
	U potpunosti se slažem	324	47,2	47,2	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**Smatram da u Srbiji pripadnice i pripadnici LGBTI:  
[Doživljavaju različito verbalno nasilje, uvrede i pretnje]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nimalo se ne slažem	71	10,3	10,3	10,3
	Delimično se slažem	191	27,8	27,8	38,1
	U potpunosti se slažem	425	61,9	61,9	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [da budu koleginice/kolege na poslu]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte nisu spremni	105	15,3	15,3	15,3
	Delimično su spremni	319	46,4	46,4	61,7
	Potpuno su spremni	263	38,3	38,3	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [Da budu poznanici]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte nisu spremni	79	11,5	11,5	11,5
	Delimično su spremni	326	47,5	47,5	59,0
	Potpuno su spremni	282	41,0	41,0	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [Da stupe u poslovno/profesionalni ortakluk]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte nisu spremni	161	23,4	23,4	23,4
	Delimično su spremni	322	46,9	46,9	70,3
	Potpuno su spremni	204	29,7	29,7	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [LGBTI pripadnost je zarazna]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte se ne slažem	625	91,0	91,0	91,0
	Delimično se slažem	36	5,2	5,2	96,2
	U potpunosti se slažem	26	3,8	3,8	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [LGBTI osobe ne bi smele da rade kao prosvetni radnici.]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte se ne slažem	563	82,0	82,0	82,0
	Delimično se slažem	63	9,2	9,2	91,1
	U potpunosti se slažem	61	8,9	8,9	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [LGBTI osobama treba omogućiti registrovano partnerstvo kao oblik zasnivanje porodičnih zajednica]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte se ne slažem	123	17,9	17,9	17,9
	Delimično se slažem	115	16,7	16,7	34,6
	U potpunosti se slažem	449	65,4	65,4	100,0
	Total	687	100,0	100,0	



**U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima:**

**[Bolja integrisanost LGBTI osoba u javni život Srbije doprinosi razvoju demokratije]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte se ne slažem	148	21,5	21,5	21,5
	Delimično se slažem	230	33,5	33,5	55,0
	U potpunosti se slažem	309	45,0	45,0	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima:**

**[Umetnička dostignuća LGBTI osoba (filmovi, muzika, literatura) su vredna]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte se ne slažem	71	10,3	10,3	10,3
	Delimično se slažem	173	25,2	25,2	35,5
	U potpunosti se slažem	443	64,5	64,5	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima:**

**[U školama treba da se uči o ljudskim pravima i dostignućima LGBTI populacije]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uopšte se ne slažem	141	20,5	20,5	20,5
	Delimično se slažem	174	25,3	25,3	45,9
	U potpunosti se slažem	372	54,1	54,1	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Bejbisiterka mojoj deci]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Potpuno neprihvatljivo	134	19,5	19,5	19,5
	Delimično prihvatljivo	53	7,7	7,7	27,2
	Potpuno prihvatljivo	500	72,8	72,8	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Gerontodomaćica mojim roditeljima]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Potpuno neprihvatljivo	92	13,4	13,4	13,4
	Delimično prihvatljivo	78	11,4	11,4	24,7
	Potpuno prihvatljivo	517	75,3	75,3	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Pomoć u mom domaćinstvu]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Potpuno neprihvatljivo	91	13,2	13,2	13,2
	Delimično prihvatljivo	56	8,2	8,2	21,4
	Potpuno prihvatljivo	540	78,6	78,6	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

**U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Da mi bude izabrani lekar/lekarka]**

		Frequency	Percent	
	Potpuno neprihvatljivo	77	11,2	
	Delimično prihvatljivo	54	7,9	
	Potpuno prihvatljivo	556	80,9	
	Total	687	100,0	

**U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Da mi bude šefica/šef na radnom mestu]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Potpuno neprihvatljivo	74	10,8	10,8	10,8
	Delimično prihvatljivo	57	8,3	8,3	19,1
	Potpuno prihvatljivo	556	80,9	80,9	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

Navedite u kojoj meri se slažete sa iznetim tvrdnjama:

**[Moramo učiniti sve što je moguće da bi se uslovi izjednačili za razne grupe ljudi]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nimalo se ne slažem	41	6,0	6,0	6,0
	Delimično se slažem	165	24,0	24,0	30,0
	Potpuno se slažem	481	70,0	70,0	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

Navedite u kojoj meri se slažete sa iznetim tvrdnjama:

**[Sve ljude treba tretirati ravnopravno]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nimalo se ne slažem	28	4,1	4,1	4,1
	Delimično se slažem	103	15,0	15,0	19,1
	Potpuno se slažem	556	80,9	80,9	100,0
	Total	687	100,0	100,0	

Da li imate prijatelja/poznanika iz LGBTI populacije? \* Prebivalište

#### Crosstab

% within **Da li imate prijatelja/poznanika iz LGBTI populacije?**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
Da li imate prijatelja/poznanika iz LGBTI populacije?	Da, više njih	41,1%	22,2%	13,9%	14,2%	8,6%	100,0%
	Da, nekoliko	28,5%	20,6%	17,2%	24,0%	9,7%	100,0%
	Nemam	11,0%	15,3%	22,9%	36,4%	14,4%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

<b>% within U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [Da žive u istom susedstvu]</b>							
		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [Da žive u istom susedstvu]	Uopšte nisu spremni	18,0%	10,7%	27,9%	32,0%	11,5%	100,0%
	Delimično su spremni	29,0%	21,8%	17,8%	23,0%	8,5%	100,0%
	Potpuno su spremni	40,6%	23,5%	9,4%	15,0%	11,5%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

**% within U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [Da stupe u poslovno/profesionalni ortakluk]**

<b>% within U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [Da stupe u poslovno/profesionalni ortakluk]</b>							
		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri su ljudi iz Vašeg okruženja spremni da stupe sa osobama iz LGBTI populacije u sledeće odnose: [Da stupe u poslovno/profesionalni ortakluk]	Uopšte nisu spremni	13,7%	15,5%	29,8%	32,9%	8,1%	100,0%
	Delimično su spremni	31,1%	23,0%	16,1%	20,5%	9,3%	100,0%
	Potpuno su spremni	44,6%	20,1%	7,4%	15,2%	12,7%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [LGBTI osobe su bolesne] \* Prebivalište

### Crosstab

% within U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [LGBTI osobe su bolesne]

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [LGBTI osobe su bolesne]	Uopšte se ne slažem	33,3%	21,5%	15,2%	20,1%	9,9%	100,0%
	Delimično se slažem	19,2%	14,1%	23,1%	30,8%	12,8%	100,0%
	U potpunosti se slažem	23,5%	17,6%	23,5%	27,5%	7,8%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

### Crosstab

% within U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima:

[Zadatak države je da omogući redovno i bezbedno održavanje parada ponosa]

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [Zadatak države je da omogući redovno i bezbedno održavanje parada ponosa]	Uopšte se ne slažem	27,0%	16,3%	19,7%	25,8%	11,2%	100,0%
	Delimično se slažem	25,4%	23,4%	23,4%	19,3%	8,6%	100,0%
	U potpunosti se slažem	38,9%	21,8%	8,9%	20,2%	10,1%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

### Crosstab

% within U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: **[LGBTI osobama treba omogućiti registrovano partnerstvo kao oblik zasnivanje porodičnih zajednica]**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [LGBTI osobama treba omogućiti registrovano partnerstvo kao oblik zasnivanje porodičnih zajednica]	Uopšte se ne slažem	13,8%	14,6%	22,8%	33,3%	15,4%	100,0%
	Delimično se slažem	28,7%	14,8%	35,7%	15,7%	5,2%	100,0%
	U potpunosti se slažem	<b>36,3%</b>	23,4%	<b>10,2%</b>	20,3%	9,8%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

% within U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima:

**[Bolja integrisanost LGBTI osoba u javni život Srbije doprinosi razvoju demokratije]**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [Bolja integrisanost LGBTI osoba u javni život Srbije doprinosi razvoju demokratije]	Uopšte se ne slažem	25,7%	14,9%	17,6%	27,0%	14,9%	100,0%
	Delimično se slažem	28,3%	24,3%	20,0%	20,0%	7,4%	100,0%
	U potpunosti se slažem	<b>35,6%</b>	20,1%	<b>13,9%</b>	20,7%	9,7%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

% within U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima:

**[Parade ponosa javno sire nemoral]**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [Parade ponosa javno sire nemoral]	Uopšte se ne slažem	35,8%	20,5%	15,0%	19,6%	9,1%	100,0%
	Delimično se slažem	22,0%	22,0%	22,7%	23,5%	9,8%	100,0%
	U potpunosti se slažem	21,6%	17,6%	16,7%	29,4%	14,7%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

% within U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima:

**[Zaštita LGBTI populacije od fizičkog nasilja mora da bude doslednije sprovedena]**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U kojoj meri se slažete sa navedenim stavovima: [Zaštita LGBTI populacije od fizičkog nasilja mora da bude doslednije sprovedena]	Uopšte se ne slažem	16,2%	16,2%	29,4%	30,9%	7,4%	100,0%
	Delimično se slažem	19,0%	10,5%	35,2%	28,6%	6,7%	100,0%
	U potpunosti se slažem	35,4%	23,0%	11,3%	19,3%	11,1%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

% within U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da **LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Da predaje u školi]**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Da predaje u školi]	Potpuno neprihvatljivo	18,5%	12,0%	20,7%	33,7%	15,2%	100,0%
	Delimično prihvatljivo	19,8%	18,5%	23,5%	27,2%	11,1%	100,0%
	Potpuno prihvatljivo	<b>35,0%</b>	22,2%	<b>15,0%</b>	18,9%	<b>8,9%</b>	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

% within U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da **LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Ministarka/ministar u Vladi moje države]**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
U narednom pitanju želimo da znamo vaše mišljenje o tome da LGBTI osobe obavljaju određene društvene uloge. [Ministarka/ministar u Vladi moje države]	Potpuno neprihvatljivo	14,4%	13,3%	21,1%	33,3%	17,8%	100,0%
	Delimično prihvatljivo	19,4%	17,9%	32,8%	26,9%	3,0%	100,0%
	Potpuno prihvatljivo	<b>35,3%</b>	21,9%	<b>14,0%</b>	19,2%	<b>9,6%</b>	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%



% within Navedite u kojoj meri se slažete sa iznetim tvrdnjama:

**[Vojni rok treba da bude obavezan]**

		Prebivalište					Total
		Beograd	Novi Sad	Niš	Manja mesta u Srbiji	Manja mesta u Vojvodini	
Navedite u kojoj meri se slažete sa iznetim tvrdnjama: [Vojni rok treba da bude obavezan]	Nimalo se ne slažem	34,4%	22,0%	15,4%	19,8%	8,5%	100,0%
	Delimično se slažem	29,1%	15,5%	21,6%	20,9%	12,8%	100,0%
	Potpuno se slažem	22,5%	20,9%	15,5%	29,5%	11,6%	100,0%
Total		31,0%	20,4%	16,7%	21,8%	10,0%	100,0%

# TREĆA GLAVA - LGBTI POPULACIJA

## **Karakteristike uzorka LGBTI**

U uzorku ispitivanih osoba samoidentifikovanih LGBTI pripadnosti je bilo 463 osoba.

Polna struktura: Nešto više žena 50.1 posto

Starosna struktura<sup>19</sup>: Mladi 72,1 posto, Mlađe srednje doba 21.2 posto

Nacionalna pripadnost: većinsko srpska 48.2 posto

Najviši stepen obrazovanja: srednja škola 50.3, završen fakultet ili viša škola 27.4 posto

Radni status: Školovanje u toku 47.7 Zaposlenost na neodređeno vreme 21.8 posto

## **Lično iskustvo**

Interesovalo nas je posebno lično iskustvo LGBTI osoba sa nasiljem i diskriminacijom, i to u mladosti (do 18 godina), i u odraslom dobu. Doživljavali/e/o su diskriminaciju i/ili nasilje: u mladosti do 18 godina redovno 18.4 posto ispitanih lica, povremeno 60.7 posto, ukupno 79.1 posto LGBTI populacije. Jasno je da su mlade LGBTI osobe izloženije slučajevima nasilja i diskriminacije u poređenju sa odraslim osobama, ali takođe, jasno je i da diskriminacija i nasilje ne prestaje u celom životu LGBTI osoba, predstavljajući stalni pratilac njihove egzistencije.

Kao odrasla osoba nasilje i diskriminaciju redovno doživljava 6.5 posto ispitanih lica, dakle daleko manje nego u mladosti, dok povremeno takvo iskustvo prijavljuje 63.7 ispitanih osoba što je ukupno 70.2 posto.

Gotovo sva LGBTI ispitana lica, mimo odgovora na postavljena pitanja, ukazuju da su žrtve dugoročnog emocionalnog nasilja što je najčešći oblik nasilja nad LGBT osobama. Psihičko nasilje se sastoji u stigmatizaciji, izbegavanju, ponižavanju, stereotipizaciji, osuđivanju, provokaciji, odbijanju, obezvređivanju, ignorisanju, poricanju, pretnjama, zastrašivanju, ucenjivanju, omalovažavanju, tobožnjem udvaranju i raznim provokacijama u školi, radnom mestu, sportskom klubu, gde je redovna praksa ponižavanje i otvorene optužbe da su svi promiskuitetni, bolesni i seksualni devijanti.

## **Ocena opšte situacije postojanja nasilja, diskriminacije, nebezbednosti LGBTI osoba**

Sa stavom da ljudi LGBTI pripadnosti doživljavaju diskriminaciju potpuno se slaže 79.5 a delimično 17.6 posto ispitanih osoba, ukupno 97.1 posto.

Da ljudi LGBT pripadnosti doživljavaju različite vrste verbalnog nasilja, uvrede i pretnje smatra u potpunosti tačnim 74.1 posto ispitanih osoba a delimično 22.2 posto, ukupno 96.3 posto.

---

<sup>19</sup> Mladi od 18 do 30, mlađe srednje doba od 30 do 45, srednje doba od 45 do 60, stariji preko 60.

Sa mišljenjem da LGBTI osobe doživljavaju fizičko nasilje potpuno se slaže 47.3 a delimično 47.3, ukupno 94.6 posto ispitanih osoba.

Društvenu klimu koju karakterišu ambijentalne pretnje u toj meri da LGBTI osobe moraju da skrivaju svoju seksualnu orijentaciju/rodni identitet smatra u potpunosti tačnim 65.9 a delimično 28.3 posto ispitanika, što je ukupno 94.2 uzorka.

Mnoge LGBT osobe žive u strahu za ličnu sigurnost, zbog čega značajno smanjuju kretanje, komunikacije, edukaciju i profesionalne aspiracije, kao rezultat vođenja "dvostrukog" života (skrivanje svoje istopolne orijentacije) i strahujući od dalje viktimizacije, ne prijavljuju slučajeve nasilja. Kao razlog za njihovu nespremnost da prijavljuju, redovno pominju svoj nedostatak poverenja u institucije, strah od daljeg nastavka torture i strah od otkrivanja svoje seksualne orijentacije porodici, susedstvu, školi, vojnoj jedinici/ustanovi, kolegama na radnom mestu, članovima iste političke stranke.

Za razliku od opšte populacije koja ima rezerve u pogledu stava da LGBTI osobe više pogađa siromaštvo, nezaposlenost i beskućništvo, ispitana lica iz te populacije sa tim stavom se potpuno slaže 42.1, a delimično 41.3, što je ukupno 83.4 posto.

Sa konstatacijom da LGBTI osobe u Srbiji žive bezbedno nimalo se ne slaže 54.0 a delimično neslaganje izrazilo je 41.7 posto, što čini ukupno 95.7 posto ispitanih osoba koje negiraju da je društveni ambijent u Srbiji bezbedan za ljude kao što su oni. Poznat medijski prisutan stereotip da "njima ništa ne fali", nije naišao na prihvatanje onih na koje se odnosi, jer se njih 91.6 posto nimalo ne slaže da LGBT osobama ništa ne fali, a 90.1 se nimalo ne slaže da oni imaju samo ponekad neke manje probleme.

U nastojanju da se identifikuju konkretne situacije i ambijenti u kojima se dešavaju slučajevi nasilja i diskriminacije LGBTI osoba, postavljena su pitanja lokacije. Ispitana lica su odgovorila najčešće da se nasilje i diskriminacija LGBTI osoba dešava svuda pomalo, i to ponekad 44.5 a često 49.2 što u zbiru čini 93.7 posto onih koji potvrđuju.

Sledeće mesto dešavanja nasilja i diskriminacije su škole, gde 24.2 posto ispitanih lica smatra da se to dešava ponekad, dok čak njih 67.2 opredelilo za odgovor često, što u zbiru čini 91.4 ispitanih lica koja se slažu.

Nasilje i diskriminacija LGBTI osoba se dešava ponekad na raznim javnim mestima (ulici, parku, stadionima, kafićima, klubovima, muzičkim događajima, što smatra 45.8, a često 45.1, što je ukupno 90.9 posto.

U porodici se nasilje i diskriminacija dešava ponekad, smatra 37.6 posto ispitanih lica a redovno 46.7, što je ukupno 84.3 onih koji se slažu.

Sportska društva i klubovi su mesta na kojima se nasilje i diskriminacija LGBTI osoba ponekad dešava što smatra 39.5 posto a često 42.1, ukupno 81.6 posto.

U političkim partijama diskriminacija i nasilje smatra da se dešava ponekad 44.1 a često 36.9 posto ispitanih lica, što je ukupno 81.0 posto potvrdnih odgovora.

Na radnom mestu nasilje i diskriminacija LGBTI osoba se dešava po mišljenju 54.2 ispitanih lica ponekad, dok često smatra 22.9 ispitanih lica, što je ukupno 77.1 posto.

Da se na studijama se takođe dešava nasilje i diskriminacija LGBTI osoba ponekad smatra njih 49.9 a često 19.6, što je ukupno 69.5 posto.

Univerziteti su pored radnih mesta ambijenti u kojima se po mišljenju ispitanih LGBTI osoba, u poređenju sa drugim sredinama, najmanje dešava nasilje i diskriminacija LGBTI osoba, ali ono što zabrinjava je da se i za te lokacije opredeljuje nadpolovična većina ispitanih lica (skoro sedamdeset posto za univerzitete i skoro osamdeset posto za radna mesta).

## Nedostatak prava

Da li LGBTI osobe imaju ostvarena svoja prava u Srbiji je pitanje na koje su se 37.4 posto pripadnica i pripadnika te grupe izjasnilo da nemaju uopšte, dok njih 59.8 posto smatra da nemaju sva prava, što je ukupno 97.2 posto ispitanih osoba.

Na pitanje koja crkva/verska zajednica najviše doprinosi zaštiti i ostvarenju prava LGBTI populacije najviše njih smatra da ni jedna ne doprinosi

4.5, a doprinos protestantska pozitivno je ocenilo 8.6 posto, rimokatoličke 8.4 posto a pravoslavne samo 1.9 posto.

## Osećaj isključenosti

Isključenost vodi u izolaciju, izolacija može da bude i uvod, i kontekst za izbijanje incidenata nasilja i diskriminacije, pa smo nastojali i da identifikujemo situacije tipične za pojavu osećaja isključenosti, nebezbednosti i marginalizacije. Ispitana lica LGBTI pripadnosti odgovarala su na pitanje da li su se osećali isključeno u sledećim situacijama:

- Na slavama često 22.2 ponekad 37.4, ukupno 59.6 posto, ali i 40.4 se izjasnilo da nikad nije imalo takvo iskustvo.
- Porodični ručak je situacija koja izaziva osećaj isključenosti kod ispitanih LGBT osoba ponekad 34.1, često 19.2 ukupno 53.3. Njih 46.7 nikada nije na porodičnim ručkovima imalo takav doživljaj.
- Na venčanjima ponekad 29.2, često 21.4 ukupno 50.6, dok njih 49.5 nije nikada imalo takav doživljaj isključenosti na venčanjima.
- Putovanje je ponekada situacija koja izaziva osećaj isključenosti što smatra 29.4 posto a često njih 11.2, što je ukupno 40.9 posto. Njih 59.4 nije nikad imalo takav osećaj na putovanjima.
- Nikada se na studijama nisu osećali isključeno njih 56.6 a samo ponekad 34.1 posto.
- Na sportskim aktivnostima isključenost su ponekad osećali 27.6 posto a često njih 21.4 što je ukupno 49.0 posto ispitanih LGBTI osoba. Nikad nije imalo to iskustvo 51.0 posto.
- Na proslavama firme 73.0 posto nikad nije imalo iskustvo isključenosti. Na radnom mesto ponekad 28.5, a često upola manje, 10.8 što je doživljaj njih ukupno 39.3, dok ostalih koji nisu imali takvo iskustvo nikad bilo 60.7 posto.

## Promene nabolje

Promene nabolje se ipak dešavaju.

Da li je do sada mnogo učinjeno na poboljšanju položaja LGBTI ljudi u Srbiji, delimično se slaže 47.9 posto a u potpunosti 10.8, što je ukupno nadpolovična većina od njih 58.7 koja je pozitivno ocenila dosadašnje promene nabolje.

## Šta/ko utiče na poboljšanje položaja LGBTI osoba u Srbiji

Da su aktivnosti organizacija civilnog društva koje se zalažu za prava LGBTI osoba uticale su na vidljivost njihove egzistencije i poboljšanje njihovog položaja, smatra 47.1 posto ispitanih osoba, a da je taj uticaj bio delimičan smatra 41.7 posto. Ukupno pozitivno ocenjuju doprinos OCD 88.8 posto ispitanih osoba.

Da su aktivnosti i samo postojanje Prajd info centra je uticalo na poboljšanje položaja LGBTI populacije u Srbiji smatra 38.2 posto, a da je delimično uticao smatra 42.6 posto, ukupno dakle 80.8 posto.

Redovno održavanje filmskog festivala Merlinka uticalo na poboljšanje položaja LGBTI populacije u Srbiji. uticalo je po mišljenju 21.2 posto ispitanih lica a delimično 51.6 posto. Ukupno 72.8 je dalo pozitivnu ocenu uticaja.

Redovno održavanje parada ponosa u Beogradu je uticalo na poboljšanje položaja LGBTI populacije u Srbiji smatra 26.7 posto ispitanih lica a da je delimično uticalo smatra njih 41.0. Ukupno 67.7 posto pozitivno ocenjuje doprinos parada ponosa.

Seksualna orijentacija premijerke Srbije u prethodne četiri godine, uticala na poboljšanje vidljivosti LGBTI populacije u javnosti u manjoj meri 25.3 posto, a nije uticala 41.7 posto.

Seksualna orijentacija premijerke Srbije u prethodne četiri godine, nije uticala na poboljšanje položaja LGBTI populacije smatra 65.2 posto ispitanih lica, a delimično je 25.6, i znatno je uticala smatra 9.3 posto. Ukupno 34.9 smatra da je uticala.

## **Ocene važnost nedavnih zakona i drugih dokumenata javnih politika, postojećih ili u pripremi**

Zatražena je procena važnosti svakog od tih novih akata javnih politika za unapređenje položaja LGBTI osoba u Srbiji:

- Zakon o zabrani diskriminacije smatraju kao veoma je važan 87.3 posto ispitanih lica.
- Nove/poboljšane antidiskriminativne odredbe drugih zakona smatraju veoma važnim 84.4 posto, a delimično 13.0 posto, ukupno 97.4 posto.
- Zakon o istopolnom partnerstvu/istopolnim zajednicama smatra kao veoma važan 89.8 posto ispitanih lica a delimično važnim njih 7.6 posto, što je ukupno pozitivan stav 97.4 ispitanih lica.
- Zakon o rodnom identitetu smatraju veoma važnim 79.3 posto, a delimično važnim 16.0 posto, što je ukupno 95.3 posto uzorka.
- Strategija zaštite od diskriminacije veoma je važna po mišljenju 88.1 ispitanih lica.
- Novi zakon o ravnopravnosti polova veoma je važan smatra njih 79.7 posto a da je delimično važan smatra njih 16.6 posto, ukupno 96.3 posto ispitanih lica.

## **Nasilje nad decom i mladim osobama LGBTI pripadnosti**

Ideal ostvarivanja ravnopravnosti čini nam se bliži nego ikada ranije, ali istovremeno, kroz suočavanje sa pojedinačnim slučajevima, na momente izgleda kao da je još uvek vrlo daleko, čak na nedostižnoj distanci. To je zato što se ljudska prava LGBTI osoba još uvek krše nasiljem i diskriminacijom, a u zajednici postoji raširen osećaj lične nebezbednosti usled čestih slučajeva verbalnih i fizičkih napada.

Inkluzivni, demokratski, nediskriminirajući razvoj društva ne može biti igra arbitrarnog ili nasumičnog izbora ko će uživati sva puna ljudska prava, a ko neće. LGBTI deca su naša deca koja zavređuju svu pažnju, zaštitu i dostojanstvo koja je garantovana i njihovim vršnjacima većinske seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

### **Slučajevi nasilja nad decom i mladim osobama LGBTI pripadnosti<sup>20</sup>**

- **Priča oca iz Novog Sada, o nasilju nad njegovim sinom.**<sup>21</sup> On se sa neskrivenom gorčinom se podseća da je njegov sin trpeo torturu pet godina od vršnjaka, okrutne dece u školi. Oni su se okomili na njegovog sina samo zato što je svojim femininim osobinama i po svom izgledu

<sup>20</sup> Iz medija i dokumentacija OCD koje se bave pravima LGBTI osoba. Nisu rezultat ovog istraživanja ali su navedeni kao ilustracija istraživačkih rezultata.

<sup>21</sup> Pašić, D. (2012, 30. novembar) Šta kad ti dete kaže da je gej. MONDO. Dostupno na: <http://mondo.rs/a269645/Info/Drustvo/MONDO-Sta-kad-ti-dete-kaze-da-je-gej.html>

bio malo drugačiji od njih, pre nego je imao ma kakvo seksualno iskustvo. „Moj sin je provodio dane vozeći se autobusom, svih pet školskih dana, umesto na školskim časovima, on se krio u mašinskoj kabini lifta na krovu jedne zgrade. Autobus je bio njegov drugi dom, vozio od početne do poslednje autobuske stanice tokom celog školskog dana, tamo je spavao, čitao knjige. Odsustvo sa časova je pravdao falsifikovanim lekarskim mišljenjem u koji njegov razredni nije sumnjao jer je moj sin zaista imao astmu i stalne zdravstvene tegobe. Njegovi problemi se nisu završili sa završetkom škole. Kada je odrastao, sada kao student, svakodnevno je i dalje izložen pretnjama. Još ga nisu tukli, ali su ga u više navrata maltretirali na ulici u Novom Sadu, bio je i jednom izbačen iz restorana. Razna nepoznata lica ga zaustavljaju na ulici i prete mu da će ga ubiti, viču mu "dodi da nam pušiš". U našu zgradu mora svaki dan da uđe kroz garažu. Pred našim ulazom je igralište gde se svake večeri okupljaju grupe alkoholičara. Čim ga vide oni počnu da viču i ga zovu pogrđnim imenima.“

- **Glavni grad, primer vršnjačkog nasilja koje je škola propustila da spreči.** Zbog svog femininog izgleda i ponašanja, jednog učenika je u prvoj godini srednje škole maltretirala grupa starijih učenika, jer su pretpostavili da je gej. On ih je izbegavao mesecima, roditelji su ga vozili u školu i posle škole, a za vreme odmora nije smeo da izađe iz učionice. U školi nisu smatrali da je to problem i nisu ništa preduzmali tim povodom, smatrajući da će se situacija smiriti sama od sebe. Kada ga je u učionici pretukla grupa napadača kao „primer svim gejevima i lezbejkama“, mladić je proveo nekoliko nedelja u bolnici sa teškim povredama glave i tela. Po završetku lečenja, u školi su savetovali roditeljima da ga upišu u neku drugu školu, jer „se on ne uklapa u ovu školu i trajno izaziva probleme“. Roditelji su to prihvatili, i sami smatrajući da je njihov sin najodgovorniji za napad i povrede koje je pretrpeo. (Prijavljeno organizaciji Labris, 2014)
- **Veći gradski centar u Srbiji.** Mladić od 16 godina, oseća se nebezbedno jer mu je pretio učenik koji pohađa istu srednju školu. Dečko koji mu je pretio je godinu dana stariji i on ide četvrti razred. Verbalno nasilje i pretnje su se desile u martu 2019. oko podne. komentar sledeće sadržine: „Pustite Legiju na 48 sati da sterilise i pozatvara ovakvu bagru jer za bolje nisu“. Pored toga, dobili su uvredljiv komentar sledeće sadržine: „Stan'te paše i ustaše pederske zbog ovakvih kao vi Srbija propada“. (Slučaj je prijavljen školskim organima i javnom tužilaštvu sledećeg dana.)
- **Mali gradi u Srbiji.** Gej mladić starosti 16 godina, ne sme da napiše mesto odakle je u prijavi. Iz opisa slučaja: “Od 8. razreda osnovne škole trpim debilnost drugih ljudi ali nikad nisam mislio da ću morati trpeti i fizičko omalovažavanje. Naime, počelo je sve tokom druge godine srednje škole dovikivanje i zviždanje pa potom i lupanje po gluteusu i drugim delovima tela za koje smatram da su privatni. Nikad mi nije bio problem da se pobijem sa nekim što i jesam radio a i manje više je nebitno šta se sve dešavalo tokom školovanja jer ima baš dosta toga. Najgrozniji mi je čin koji su uradili poslednji dan škole i nikad ga neću zaboraviti. Zaključali su me u WC-u i seksualno napastvovali i na kraju i silovali. Ne želim da baš opisujem događaj ali mi dosta pomaže i ovo, iskreno barem mogu negde da se izjadam.” (Prijavljeno organizaciji Da se zna: 28. novembar 2018.)
- **Veći gradski centar u Srbiji.** Istopolno orijentisani mladić (16). Mesto incidenta škola. “Celu prvu i drugu godinu srednje škole sam bio vređan i ismevan zbog svog izgleda. Sve dok se u trećoj nisam suprotstavio i dao do znanja da ne pristajem da budem na stubu srama. Do

kraja 4. godine, svi su znali, ali sam donekle počeo da budem i poštovan i uvažavan jer sam imao karakter i svoje "ja", spreman i sposoban da se po potrebi i fizički odbranim. Jednostavno nisam dao na sebe. Polako je počelo da bude uglavnom sve u redu, na svim poljima, ali sam želeo da to svoje iskustvo podelim sa vama kao grupom za zaštitu LGBTI prava. Svi napadači su muškog pola, konkretno, to je grupa školskih drugova. (Prijavljeno organizaciji Da se zna: 11. februara 2018. Delo nije prijavljeno policiji.)

- **Predgrađe Beograda.** Mladić muškog pola (14) prijavio je psihičko nasilje koje u kontinuitetu traje od strane roditelja zbog njegove seksualne orijentacije. Iz opisa slučaja: "Incidenti sadrže verbalno nasilje i psihičko zlostavljanje bazirano na homofobiji i dešava se u kontinuitetu, preko dve godine, u porodičnom domu." (Prijavljeno organizaciji Da se zna: 7. avgusta 2019.)
- **Mali grad u Vojvodini.** Trans devojka (15) prijavila porodično nasilje. Iz opisa slučaja: "Trans devojku su otac i brat nakon maltretiranja izbacili iz kuće i ona je primorana da živi kao beskućnica". (Prijavljeno organizaciji Da se zna: 4. avgusta 2019.)
- **Predgrađe Beograda.** Biseksualna devojka (17) prijavila nasilje od strane majke. Iz opisa slučaja: Majka zlostavlja ćerku već 9 godina, kada se autovala i to je postao motiv fizičkog i psihičkog nasilja. Počela je da joj govori da je bolesna, kurva i da se j..e sa svima. Ona je dosta puta trpela i fizičke nasilje, a jednom priikom ju je majka tukla pendrekom (otac radi za MUP) ispričala je drugaricama, a one su je podržala. U ponedeljak ju je majka napala, jer se "predugo zadržala" u šetnji sa psom i to je preraslo u vređanje i ona je iz straha odlučila da pobjegne od kuće i da se više ne vraća. (Prijavljeno organizaciji Da se zna: 23. jula 2019.)
- **Veći gradski centar u Srbiji.** Mladić istopolne seksualne seksualna orijentacije, između 14-18 godina. Slučaj se desio u stambenom prostoru. Otac maloletnog gej muškarca je pronašao LGBT+ promo materijale u sobi svog sina. Zabranio mu je izlazak iz kuće zaključao ga u sobu uz pretnje da će ga ostaviti u "svratištu" ukoliko "nastavi da bude gej". Oduzeo mu je materijale i uništio ih. Maloletni momak odlučio da se ne javi zarad daljeg rada na slučaju verovatno iz straha. (Prijavljeno organizaciji Da se zna 29. septembra 2018.)
- **Grad u Šumadiji.** Mladić istopolne seksualne orijentacije (17). Slučaj se desio u aprilu 2018. noću, posle 22h, u stambenom prostoru. Mladić je doputovao kući autobusom gde su ga na stanici dočekali majka i otac. Majka se udaljila uz komentar: "Ja ne idem s pederi!..." Shvatio je da ga majka ne voli bezuslovno i ne prihvata onakvog kakav jeste. Između ostalog je vikala: "Sve bih vas smestila u psihijatrijsku bolnicu i zapalila je! Gazila bih vas tenkovima na paradi! Tebe svrstavam u njih, ovako bih te zadavila! K'o vrapče mamu ti je\*em! Hoćeš da paradiraš?! S kim?! S bolesnom masom?!" Otac joj se pridružio i te večeri sina okarakterisan kao "psihičkog bolesnika sa teškim poremećajem ličnosti" više puta, a povremeno su padali i šamari. Ljubav se preoblikovala u strepnju i konstantni strah, obzirom da od tada skoro svakodnevno, mesecima posle događaja i dalje trpi verbalno nasilje i pretnje roditelja. (Prijavljeno organizaciji Da se zna: 19.10.2018.)

Radnje izvršenja nasilja dolaze uglavnom iz dva izvora, od članova primarne porodice s jedne, i članova vršnjačke grupe, s druge strane. Mesta dešavanja su stambeni objekti, škole, sportski klubovi i tereni, ulice i parkovi i sl, što upućuje da je obuhvaćen gotovo celokupan prostorni/fizički ambijent egzistencije te dece. Vršnjačko i porodično nasilje nad LGBTI decom kada se dešavaju zajedno, tj.



istovremeno, obuhvataju skoro sve odnose, kontakte i ceo ambijent u kome se ta deca kreću, žive, školuju se, komuniciraju, imaju slobodne aktivnosti, bave se sportom i sl. To se dešava u stambenim objektima, školama, sportskim klubovima i sportskim terenima, ulicama i parkovima, što znači, celokupan životni prostor te dece obuhvaćen je rizikom od nasilja.

Vršnjačko nasilje može da se ublaži podrškom i zaštitničkom ulogom porodice, adekvatnom i blagovremenom institucionalnom reakcijom škole i drugih nadležnih institucija. U slučajevima kada sve to izostane, što je dosta često slučaj, onda su takva deca izložena najvećem životnom izazovu. Kada su deca i mladi pripadnici nacionalnih i verskih manjina loše tretirani, oni su i dalje prihvaćeni u svojim porodicama i zajednicama i na taj poseban način zaštićeni svojim jezikom, kulturom, religijom, безусловnom roditeljskom ljubavlju i podrškom. To porodično mikro-socijalno zaštitničko prihvatanje je više naglašeno kako raste spoljašnje odbacivanje. Samo LGBTI je manjina koju članovi roditeljskih porodica dodatno izlažu nasilju, dodatno odbacuje, oni koji su im najbliži, oni čija podrška treba безусловno da postoji u svakom trenutku.

Neophodna je zato promena u porodičnoj percepciji LGBTI mladih, jer porodica mora naći način da se bori protiv diskriminacije i predrasuda a ne da ih sama produkuje i širi.

Ono što jeste opasno za decu je sprečavanje razvoja normalne, urođene seksualnosti dece i adolescente. Odbijanje kontakata, izolacija, marginalizacija, zlostavljanje, nasilje i diskriminacija od njihovih porodica, vršnjaka i škola čine proces njihovog sazrevanja mnogo težim što može da dovodi do psihološke krize, očaja, osećaja besperspektivnosti i pokušaja samoubistva. Kako se identitet formira nasleđenom prirodom (nature) i vaspitanjem (nurture), sukob između prirode i vaspitanja dovodi do unutrašnje (internalizovane) homofobije koja vodi u samomržnju i samoomalovažavanje. Zbog takvog odnosa porodica, upozorenja o riziku beskućništva za LGBTI osobe, pogotovo onih mlađih, postaju sve češća i dramatičnija u vremenima visoke nezaposlenosti i opšte krize. Reprodukcijska homofobija se, između ostalog, realizuje kroz autoritativno promovisanje nenaučnih stavova i predrasuda u medijskom i političkom javnom diskursu u pokušaju da se zaštite "tradicionalne srpske vrednosti", i religijske i moralne, pa se roditelji često pozivaju na te aktere zaštite ovih "pravih" vrednosti. Time se ujedno i pravda nasilje kao "prihvatljivo" sredstvo za borbu protiv neprihvatljivog "drugog".<sup>22</sup>

Mladi LGBTI trpe zbog višestruke (interseksijske) diskriminacije: zbog svoje seksualne orijentacije / rodnog identiteta, što je dodatno kombinovano sa povećanim uskraćivanjem prava na odlučivanje, posebno kada su u pitanju lezbejke jer su kao žene još dodatno izložene tipičnim oblicima diskriminacije žena, mizoginiji i muškom nasilju, što je sve dodatno kombinovano odbacivanjem od strane njihovih roditelja i nasiljem u porodici. Tu treba pomenuti i činjenicu njihove mladosti zbog koje oni trpe sve oblike marginalizacije tipične za mlade ljude, i dalje u kombinaciji sa prekidom studija, otežanim uslovima na tržištu rada i pronalaženjem i zadržavanjem posla.

Zbog nedostatka podrške, psihosocijalne pomoći, adekvatne reakcija institucija, LGBTI osoba, posebno mlađe u adolescentnom dobu, traume dugo ostaju, čak doživotno. Sve ukazuje na ozbiljnost posledica koje mogu da se grupišu u razne vrste fizičkih povreda, različitog nivoa ozbiljnosti i trajnosti. Još češće su psihičke posledice u vidu dugotrajnih, možda doživotnih trauma, gubitka samopouzdanja, internalizovane homofobije, depresije, oštećenih komunikacionih veština. Društvene posledice su drastično slabljenje školskog uspeha, ugrožavanje ili napuštanje redovnog

---

<sup>22</sup> Živanović, Ž. (2013, 16 april) Mladi opravdavaju nasilje nad LGBT populacijom, Danas, društvo.

toka školovanja, prevremeni završetak edukativnog perioda bez završene škole i ma kakve školske sprema, diplome, i sl. Porodične posledice se javljaju u vidu raznih oblika porodičnog nasilja, pokušaja prinudnog lečenja, odricanja i odbacivanja deteta iz roditeljskog doma.

Jedna od preporuka Poverenika za zaštitu ravnopravnosti upućena Ministarstvu prosvete i nauke, Nacionalnom savetu za obrazovanje i Zavodu za unapređenje obrazovanja je preduzimanje hitnih mera za osiguranje uvođenja afirmativnih i korektnih prikaza istopolne seksualne i emocionalne orijentacije, transrodnost, transpolnost i interseksualnost/interpolnost u svim školskim knjigama (kako za društvene i prirodne nauke), uključujući i pozitivne primere LGBT osoba kao aktera i pripadnika istorijskog i savremenog demokratskog društva.<sup>23</sup>

Nediskriminatorno obrazovanje je jedno od sredstava za razvoj, a trenutna situacija predstavlja prepreku, jer danas tu dominiraju nenaučni, diskriminirajući stavovi prema skoro svakom "drugom" različitom, a posebno LGBTI osobama. Zbog toga je važno ispitati mogućnosti uvođenja nediskriminatornog obrazovanja kao neophodnog sredstva u borbi protiv netolerancije, diskriminacije i spremnosti na nasilnu komunikaciju.

## Roditelji i porodice LGBTI dece i mladih

U dve od deset porodica u Srbiji homoseksualno dete trpi nasilje, sa pretnjom izbacivanja iz kuće (čak i ubistvom), "da ne sramoti porodicu", u šest, članovi porodice pokušavaju da ih ubede da nisu normalni i da treba da se leče,<sup>24</sup> samo jedno od deset porodica prihvata takvo dete, ili bar ignoriše seksualnu orijentaciju deteta (koje ignorisanje može trajati i doživotno).<sup>25</sup>

Ne retko postavlja se pitanje zašto se u Srbiji roditelji olako odriču svoje LGBT dece, a kao odgovor, pretpostavlja se da je u pitanju ogroman strah takvih roditelja da će ih sredina odbaciti. Ili možda strah da su omanuli kao roditelji, da nisu dobro odigrali svoju ulogu pred komšilikom i poznanicima. Ili gnev zbog svega što su „uložili“ u vaspitanje deteta po tradicionalnom obrascu, a dete nije postalo onakvo kakvo su očekivali. Neki se pravdaju verskim razlozima, smatrajući da im je religija preča od rođenog deteta. Na delu je režim tzv. "prinudne normalizacije" u okvirima patrijarhalnog modela dominacije i subordinacije, needukovanost i homofobičnosti društvenog ambijenat koji su identifikovani kao glavni uzroci porodičnog nasilja prema LGBTI deci.

Primeri drugačijeg roditeljskog ponašanja su mogući i promovisani su kampanjom „Ne odričem se“ koja se sastoji od autentičnih roditeljskih priča, objavljenih u formi oglasa objavljenih 2019.g. u dnevnim novinama sa izjavama roditelja da se ne odriču svoje dece drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Ovi oglasi su izazvali veliko interesovanje javnosti u Srbiji i regionu. Slična

---

<sup>23</sup> Poverenica za zaštitu ravnopravnosti. (2011). Preporuke Ministarstvu obrazovanja i nauke Vlade Republike Srbije. (part. No. 649/2011 of 10. 06. 2011). Dostupno na:

<http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/preporuke-mera-organima-javne-vlasti/preporuka-ministarstvu-prosvete-i-nauke-republike-srbije-skup%C5%A1tini-nacionalnom-prosvetnom->

<sup>24</sup> Pašić, D. (2012, 30. novembar) Šta kad ti dete kaže da je gej. MONDO. Dostupno na:

<http://mondo.rs/a269645/Info/Drustvo/MONDO-Sta-kad-ti-dete-kaze-da-je-gej.html>

<sup>25</sup> Mirković, M. Mikašinović, J. (2013, 31. avgust) Samo jednoj od deset porodica ne smeta što im je dete gej, Telegraf. Dostupno na:

<http://www.telegraf.rs/vesti/814087-roditelji-o-lgbt-samo-jednoj-od-deset-porodica-ne-smeta-sto-im-je-dete-gej-video>

inicijativa je PFLAG grupa kao model inovativnog aktivizma posvećen pružanju podrške roditeljima LGBTI dece kroz razmenu iskustava sa onim roditeljima koji su prihvatili raznolikost svoje LGBTI dece i kroz zajedničke grupne aktivnosti i grupnu interakciju. Odnedavno je pokrenuta inicijativa „dugine porodice“ i u Srbiji da označi ciljnu grupu LGBTI aktivističkog pravca koji sagledava situacije i potreba za osnaživanjem i strategijama (samo)zaštite porodica čiji najmanje jedan član, najčešće dete, pripada LGBTI populaciji. U „dugine porodice“ takođe spadaju istopolni partneri kao roditelji zajedničke dece, ili sopstvene dece iz prethodnih veza, ali i porodice u kojima postoje i drugi srodnici, npr. tetke, ujaci, dede i bake LGBTI pripadnosti.

## ODABRANE TABELE OBRAĐENIH PODATAKA IZ UPITNIKA ZA LGBTI OSOBE

Iz perioda kada sam bila/bio mlađa/i od 18 godina  
doživljavala/o sam diskriminaciju i/ili nasilje:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Redovno	85	18,4	18,4	18,4
	Povremeno	281	60,7	60,7	79,0
	Nikad	97	21,0	21,0	100,0
	Total	463	100,0	100,0	

Kao odrasla osoba doživljam diskriminaciju i/ili nasilje:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Redovno	30	6,5	6,5	6,5
	Povremeno	295	63,7	63,7	70,2
	Nikad	138	29,8	29,8	100,0
	Total	463	100,0	100,0	

Nasilje i diskriminacija LGBTI osoba desava se: **[Politickim partijama]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Skoro nikad	88	19,0	19,0	19,0
	Ponekad	204	44,1	44,1	63,1
	Cesto	171	36,9	36,9	100,0
	Total	463	100,0	100,0	

Smatram da u Srbiji ljudi kao ja:

**[Moraju da skrivaju svoju seksualnu orijentaciju/rodni identitet]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nimalo se ne slazem	27	5,8	5,8	5,8
	Delimicno se slazem	131	28,3	28,3	34,1
	Potpuno se slazem	305	65,9	65,9	100,0
	Total	463	100,0	100,0	

**Redovno održavanje filmskog fesivala Merlinka uticalo  
na poboljšanje položaja LGBTI populacije u Srbiji.**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Uticalo je	98	21,2	21,2	21,2
	Delimicno je uticalo	239	51,6	51,6	72,8
	Nije uticalo uopste	126	27,2	27,2	100,0
	Total	463	100,0	100,0	

**Ocenite doprinos sledećih društvenih aktera zaštiti i unapređenju prava LGBTI populacije u Srbiji.**  
**[Premijer/ka]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nikakav doprinos	259	55,9	55,9	55,9
	Mali doprinos	165	35,6	35,6	91,6
	Znacajan doprinos	39	8,4	8,4	100,0
	Total	463	100,0	100,0	

**Ocenite doprinos sledećih društvenih aktera zaštiti i unapređenju prava LGBTI populacije u Srbiji.**  
**[Organizacije civilnog društva koje se bave specifično pravima LGBTI osoba]**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nikakav doprinos	47	10,2	10,2	10,2
	Mali doprinos	186	40,2	40,2	50,3
	Znacajan doprinos	230	49,7	49,7	100,0
	Total	463	100,0	100,0	

# ČETVRTA GLAVA - ZAKLJUČAK

## ***Zaključak: pravci poboljšanja***

Sve predložene stavke direktno proizilaze iz rezultata više segmenata ovog istraživanja. Premda i neki drugi, prethodni istraživački i teoretski izvori saznanja upućuju takođe na ovde pomenute ali i neke druge, različite oblike društvenog angažmana i javnih politika, potencijalno efikasnih u pravcu poboljšanja društvenog položaja LGBTI osoba, oslonili smo se primarno na rezultate ovog istraživanja. Smatramo da su oni dovoljno ubedljivi i sveobuhvatni da bi njihova realizacija zaista znatno doprinela jačanju društvene integrisanosti LGBTI osoba.

## **Pravci**

Sve ljude treba tretirati ravnopravno, mora se učiniti sve što je moguće da bi se uslovi izjednačili za razne grupe ljudi jer bolja integrisanost LGBTI osoba u javni život Srbije doprinosi opštem razvoju demokratije.

Oni društveni akteri koji do sada, po ocenama ispitanih osoba, nisu imali nikakav doprinos poboljšanju položaja LGBTI ljudi, imaju mnogo prostora da se poprave, tj. da se promene na bolje. Dok crkve i verske zajednice teško mogu da promene svoju viševjekovno stvaranu dogmatiku, edukativni sistem svih nivoa može i mora da bude mnogo fleksibilniji, inovativniji i inkluzivniji u pogledu usvajanja novih programskih sadržaja LGBTI informativno-edukativne sadržine.

Imajući u vidu da se velika većina ispitanih LGBTI osoba izjasnila o ličnom iskustvu nasilja i diskriminacije u mladosti tokom školovanja, smatramo da je sprečavanje vršnjačkog nasilja jedan od primarnih prioriteta. Vršnjačko nasilje se dešava uvek nad slabijim i različitim tako da škole moraju da ga sprečavaju mnogo energičnije i efikasnije i to nad svim tipovima žrtava, pa i prema pretpostavljenim učenicima LGBTI pripadnosti. Vršnjačko, školsko nasilje ne ostavlja posledice samo na žrtvama, već i na učiniocima koji završavaju školovanje raspoloženi za nasilje prema različitim manjinama, pa i LGBTI osobama.

U školama treba da se uči o ljudskim pravima i dostignućima LGBTI populacije. Nisu preduzete nikakve mere za povećanje nivoa informisanosti i svesti među mladima i obrazovnog sistema uopšte, da homoseksualnost nije bolest, već vrsta normalne ljudske seksualnosti; da ne postoji opasnost da se homoseksualnost širi zbog prisustva te teme u javnosti, zbog održavanja parada ponosa ili drugih javnih događaja, ili davanjem pravnog priznanja istopolnim zajednicama (Preporuka Poverenice za zaštitu ravnopravnosti 2011g. Ministarstvu prosvete i nauke). Školski sistem još uvek nije iskoristio mogućnost otvaranja puta za bolje, manje nasilno, više tolerantno i integrisanije društvo za buduće generacije.

Zabrana LGBTI propagande kao u ruskim školama nikako nije primer koji treba da sledi i Srbija

Potrebno je intenziviranje LGBTI aktivnosti na promociji ljudskih prava i elementarne vidljivosti u Nišu i manjim mestima, što je jedan od mogućih/neophodnih pravaca poboljšanja društvene integrisanosti i smanjenja socijalne distance u tim sredinama.

Pozitivno ocenjen doprinos društvenih mreže (Fejsbuk, Instagram, Tviter...) i organizacija civilnog društva koje se bave specifično pravima LGBTI osoba, ukazuje da bi ti akteri trebalo da se orijentišu i na centralnu Srbiju i Niš.

Imajući u vidu pozitivno ocenjen doprinos postojanja i aktivnosti Prajd info centra u Beogradu, može da se zaključi da bi otvaranje sličnih mesta u nekim drugih sredinama u Srbiji pozitivno doprinelo vidljivosti i poboljšanju položaja LGBTI situacije. Pre svega smatramo da je neophodno da se planira otvaranje takvog centra u Nišu.

Održavanje filmskog festivala kao što je Merlinka Beogradu, čiji je doprinos pozitivno ocenjen od ispitanika u ovom istraživanju, smatramo da bi trebalo organizovati sličnu kulturnu manifestaciju i u drugim mestima u Srbiji, pre svega u Nišu. Isto važi i za održavanje parade ponosa.

Pravac promišljanja mogućih zakonskih i drugih promena koji treba da se potraže u zemljama čija je društvena i zakonska situacija za LGBTI osobe u ovom istraživanju pozitivno ocenjena, to su npr, Kanada, Holandija, Švedska, Norveška, Danska, Nemačka, SAD.

Javna mesta moraju da budu bezbednija u pogledu svih vidova nasilja prema svim potencijalnim ciljnim grupama, posebno onim najizloženijim, kao što su osobe LGBTI pripadnosti.

Umetničko stvaralaštvo LGBTI osoba (filmovi, muzika, literatura) su u vrhu pozitivne ocene ispitanih lica, zato sa tom praksom treba nastaviti i intenzivirati je.

Političke partije koje su LGBTI osobe označile kao jednu od najizraženijih lokacija dešavanja diskriminacije i nasilja nad njima, morale bi da preispitaju svoje programe i unutrašnje odnose u pogledu stava prema seksualnim i rodnim manjinama u partijskoj praksi i preformulišu ih u pravcu eliminacije negativnih sadržaja.

Od zakonskih promena, sledeći stavove ispitanih osoba ovog uzorka, kao najvažniji je istaknuto usvajanje Zakona o istopolnim zajednicama i Zakona o rodnom identitetu, kao i u praksi poštovanje postojećih antidiskriminativnih odredaba.

Postojanje ličnih kontakata i poznanstava sa LGBTI osobama predstavlja faktor koji doprinosi umanjenju stereotipa i predrasuda i samim tim njihovoj boljoj društvenog integrisanost, pa bi organizovanje formalnih i neformalnih kontakata posebno mladih bilo korisno.

Podrška porodice je neophodna, kao i da društveno i institucionalno prihvatanje LGBTI dece i mladih u velikoj meri predstavlja nastavak i nadogradnju podrške primarne porodice.

## **Dosadašnje pozitivne promene**

Dosadašnje pozitivne promene treba nastaviti, intenzivirati i proširiti.

Sve su ređi slučajevi da politički lideri na glavnoj političkoj sceni koji ranije nisu oklevali da animiraju svoje birače putem govora mržnje, koristeći činjenicu da su zaštićeni parlamentarnim imunitetom; ne beleže se više napadi na aktiviste LGBT prava, (tzv. branitelje/zagovornike ljudskih prava) u vidu nasilja i ugrožavanja života pretnjama, napada na službene prostorije LGBTI grupa, napada na LGBTI kulturne manifestacije; grafiti mržnje npr. "ubi pedera". su nestali iz centra gradova, a kada se pojave brzo se obrišu.

Sagledavanje položaja LGBTI zajednice kao pitanje ljudskih prava, funkcionisanje niza ljudskopravnih grupa za podršku i pomoć LGBTI osobama, (npr. Labris, Geten, Savetovanište za LGBTI, njihove roditelje, porodice, prijatelje), kontinuirano održavani prajd marševi, dvodecenijsko održavanje Međunarodnog festivala kvir film Merlinka od 2009 aktivnosti Prajd info centra, i sl, višegodišnje (od 2017), neskrivena seksualna orijentacija predsednice Vlade, e Republike Srbije uz javnu prisutnost podatka o njenom roditeljstvu.

## ***Conclusion: directions for improvement***

All the proposed items are directly derived from the results of several segments of this research. Although some other, previous research and theoretical sources of knowledge also point to the various forms of social engagement and public policies mentioned here, as well as some other, potentially effective in improving the social position of LGBTI people, we relied primarily on the results of this research. We believe that they are convincing and comprehensive enough that their implementation would really significantly contribute to strengthening the social integration of the LGBTI people.

## **Directions**

All people should be treated equally, everything possible should be done to equalize the conditions for various groups of people, because better integration of the LGBTI people into the public life of Serbia contributes to the general development of democracy.

Those social actors who, so far, according to the respondents, have not made any contribution to improving the position of LGBTI people, have a lot of room to improve, ie. to change for the better. While churches and religious communities can hardly change their centuries-old dogma, the educational system at all levels can and must be much more flexible, innovative and inclusive in terms of adopting new LGBTI information and educational content.

Bearing in mind that the vast majority of the LGBTI persons surveyed stated their personal experience of violence and discrimination in youth during schooling, we believe that the prevention of peer violence is one of the primary priorities. Peer violence always happens against the weaker and different, so schools must prevent it much more energetically and efficiently, and against all types of victims, even towards presumed LGBTI students. Peer, school violence leaves consequences not only on the victims, but also on the perpetrators who finish school in a mood for violence against various minorities, including the LGBTI people.

Schools should teach about the human rights and achievements of the LGBTI population. No measures have been taken to increase the level of information and awareness among young people and the education system in general, that homosexuality is not a disease, but a kind of normal human sexuality; that there is no danger of homosexuality spreading due to the presence of the topic in public, due to holding pride parades or other public events, or by giving legal recognition to same-sex partnerships (Recommendation of the Commissioner for Equality 2011 to the Ministry of Education and Science). The school system has not yet seized the opportunity to pave the way for a better, less violent, more tolerant and more integrated society for future generations.



The ban on LGBTI propaganda, as in Russian schools, is by no means an example that Serbia should follow

It is necessary to intensify LGBTI activities to promote human rights and basic visibility in Niš and smaller places, which is one of the possible / necessary ways to improve social integration and reduce social distance in these areas.

The positively assessed contribution of social networks (Facebook, Instagram, Twitter ...) and civil society organizations that deal specifically with the rights of LGBTI people, indicates that these actors should also focus on central Serbia and Niš.

Having in mind the positively assessed contribution of the existence and activities of the Pride Info Center in Belgrade, it can be concluded that the opening of similar places in some other areas in Serbia would positively contribute to the visibility and improvement of the LGBTI situation. First of all, we believe that it is necessary to plan the opening of such a center in Niš.

Holding a film festival such as Merlinka in Belgrade, whose contribution was positively evaluated by the respondents in this research, we believe that a similar cultural event should be organized in other places in Serbia, primarily in Niš. The same goes for holding a pride parade.

The direction of thinking about possible legal and other changes that should be sought in countries whose social and legal situation for the LGBTI people in this study was the most positively assessed, such as Canada, the Netherlands, Sweden, Norway, Denmark, Germany, USA.

Public places need to be safer in terms of all forms of violence against all potential target groups, especially the most vulnerable, such as the LGBTI people.

The artistic creativity of the LGBTI people (films, music, literature) is at the top of the positive assessment by the respondents, so this practice should be continued and intensified.

Political parties that LGBTI people have identified as one of the most pronounced locations of discrimination and violence against them, should review their programs and internal relations regarding attitudes towards sexual and gender minorities in party practice and reformulate them in the direction of eliminating negative content.

Of the legal changes, following the views of the respondents of this sample, the most important is the adoption of the Law on Same-Sex Partnership and the Law on Gender Identity, as well as in practice compliance with existing anti-discrimination provisions.

The existence of personal contacts and acquaintances with LGBTI people is a factor that contributes to the reduction of stereotypes and prejudices and thus their better social integration, so organizing formal and informal contacts, especially of young people, would be useful.

Family support is necessary, and the social and institutional acceptance of LGBTI children and youth is largely a continuation and upgrade of primary family support.

## **Positive changes to the moment**

The positive changes to the moment need to be continued, intensified and expanded.

It is becoming increasingly rare for political leaders on the mainstream political scene who have not previously hesitated to animate their constituents through hate speech, using the fact that they

are protected by parliamentary immunity; no more attacks on LGBT rights activists (so-called human rights defenders) in the form of violence and threats to lives, threats to the official premises of the LGBTI groups, attacks on LGBTI cultural events; hate graffiti e.g. "Kill the fagot." they have disappeared from the center of the cities, and if they appear, they are quickly wiped out.

Consideration of the position of the the LGBTI community as a human rights issue, the functioning of a number of human rights groups to support and help the LGBTI people (e.g. Labris, Geten, LGBTI Counseling, their parents, family, friends), continuous Pride marches, two decades of the International Queer Film Festival Merlinka since 2009, activities of the Pride Info Center, etc., for many years (since 2017), undisguised sexual orientation of the Prime Minister of the Republic of Serbia with the public presence of data on her parenthood.